

GEBIEDSPROGRAMMA

Stelling van Amsterdam 2005-2008

GEBIEDSPROGRAMMA

Stelling van Amsterdam 2005-2008

Inhoudsopgave

5	1	Waarom een gebiedsprogramma?
	1.1	Wat is de Stelling van Amsterdam?
	1.2	Wat is er tot nu toe gebeurd?
	1.3	Wat staat ons nu te doen?
	1.4	Hoe pakken wij dit aan?
	1.5	Wat is de functie van dit gebiedsprogramma?
	1.6	Hoe is het Gebiedsprogramma opgebouwd?
9	2	Het Kader
	2.1	Het gebied
	2.2	De gebiedspartners
	2.3	Het beleid
17	3	De uitvoering
	3.1	Lange termijn (2020)
	3.2	Korte termijn (2008)
	3.3	Activiteiten en maatregelen 2002-2008
	3.4	Activiteiten en resultaten 2005
27	4	Organisatie en financiën
	4.1	Organisatie
	4.2	Financiën
31		Bijlagen

De Stelling van Amsterdam is onderdeel van het Streekplan Noord-Holland Zuid. De inhoudelijke basis daarvoor is gelegd in de Inrichtingsstudie Stelling van Amsterdam die in opdracht van de provincie is opgesteld (titel: 'Een langzame buitenring in de snelle metropool', H+N+S Landschapsarchitecten). Wij beschouwen de inrichtingsstudie als een vertrekpunt; maatwerk op het lokale niveau moet, in overleg met de belanghebbende partijen, nog tot stand worden gebracht.

1.3 Wat staat ons nu te doen?

Wij hechten grote betekenis aan de landschappelijke en cultuurhistorische waarden van de Stelling van Amsterdam. Wij zijn trots op de status van Werelderfgoed die de Stelling van Amsterdam heeft. Wij willen de Stelling behouden en versterken door voor de lange termijn (2020) in te zetten op de doelstellingen zoals die in het Streekplan Noord-Holland Zuid staan verwoord:

- 1 Behoud van de ruimtelijke samenhang tussen de verschillende (deels beschermde) onderdelen van de Stelling van Amsterdam.
- 2 Versterken van de herkenbaarheid en de gebruikswaarden van het monument.

Om deze doelen te bereiken beogen wij in 2020 de volgende resultaten te hebben bereikt:

- De Stelling van Amsterdam is in de beleving van Nederlanders en buitenlanders een herkenbaar, samenhangend gebied met enkele specifieke attracties. Het gebied is wezenlijk versterkt door het toevoegen van nieuwe blauwgroene en rode functies. In het Streekplan Noord-Holland Zuid is de omvang en de aard daarvan aangegeven.
- De meerderheid van de fortcomplexen kent een goede publieke toegankelijkheid.
- De economische benutting van de Stelling is versterkt. Er zijn nieuwe economische activiteiten toegevoegd, die tezamen met de vergrootte publieke toegankelijkheid, een aantoonbare economische impuls voor de Stellingzone betekenen.
- In elk van de drie deelgebieden Noord, West en

Zuid is minimaal één locatie waar de historie en de werking van de Stelling van Amsterdam, alsmede de huidige waarden kunnen worden gedemonstreerd (virtueel en/of fysiek). Eén van deze locaties geldt daarbij als (inter)nationaal bezoekerscentrum.

- Het merendeel van de kenmerkende onderdelen van de Stelling van Amsterdam – hoofdverdedigingslijn, fortterreinen, kringenwetboerderijen, inundatiewerken en (gedeelten van) de inundatiegebieden – zijn goed bereikbaar en onderling verbonden door diverse recreatieve routes.
- De Stelling van Amsterdam heeft als Werelderfgoed actuele betekenis in de ruimtelijke ordening rond de hoofdstad. De kenmerkende onderdelen van de Stelling van Amsterdam zijn door het ruimtegebruik duurzaam gegarandeerd en planologisch vastgesteld.
- Het beheer en de exploitatie van de kenmerkende onderdelen van de Stelling van Amsterdam is op een duurzame wijze verankerd.

De doelstellingen voor de langere termijn (2020) zijn nog niet in detail naar kosten vertaald. Uitgaande van het ambitieniveau dat wij zojuist hebben verwoord, leiden globale schattingen tot een totaal investeringsniveau van circa € 225 miljoen. Een dergelijk bedrag is noodzakelijk om te voorzien in de benodigde fortrestauraties, de ontwikkeling van kleinschalige rode functies en bijzondere groene en watermilieus, (recreatieve en toeristische) infrastructuur en de vergroting van de toegankelijkheid voor het publiek. Zowel wij als andere partijen (rijk, gemeenten, waterschappen, recreatieschappen, eigenaren, de 'markt', etc.) dragen aan die investeringen bij. Wij verwachten dat van onze kant een bijdrage van circa € 45 miljoen tot 2020 vereist is. Die bijdrage heeft het karakter van een investeringsimpuls; investeringen door andere partijen moeten erdoor worden uitgelokt en mee worden ondersteund. Hierbij zetten wij in op een dynamisch investeringsbeleid waarbij niet alleen het Rijk, gemeenten en landschapsbeherende partijen, maar ook meer marktgerichte partijen in de Stelling van Amsterdam investeren.

In dit gebiedsprogramma worden de doelstellingen voor de lange termijn omgezet naar concrete activiteiten en maatregelen voor de periode 2005-2008. Voor deze periode is een totale investering voorzien van bijna € 29 miljoen, waarvan ruim € 8 miljoen door ons wordt ingebracht. De overige € 21 miljoen wordt – conform de financiering op lange termijn – van externe partijen verwacht.

1.4 Hoe pakken wij dit aan?

Concrete uitvoering...

Er is in de afgelopen jaren al veel beleid rond de Stelling van Amsterdam opgesteld. Ook zijn er verschillende, ontwikkelingsgerichte bouwstenen gemaakt die de mogelijkheden tot uitvoering inzichtelijk maken. Nu is het tijd om bestaande plannen tot uitvoering brengen.

Tot behoud van een cultuurhistorisch en landschappelijk waardevol gebied...

Het bijzondere gebied dat de Stelling van Amsterdam is, moet behouden blijven. Wij zijn ons bewust van de hoge cultuurhistorische waarde die de Stelling van Amsterdam als Werelderfgoed vertegenwoordigt. Het gaat daarbij om een intrinsieke waarde voor de internationale gemeenschap. Wij zijn van harte bereid om hierin onze verantwoordelijkheid te nemen.

Dat intensief wordt gebruikt en beleefd...

Wij stimuleren dat de aantrekkelijke Stelling van Amsterdam door brede lagen van de bevolking beleefd en gebruikt wordt. Wij denken met name aan het toevoegen van recreatieve en toeristische activiteiten, zoals het vergroten van de publieke toegankelijkheid van de forten. Wij zien echter ook andere mogelijkheden om de Stelling – met behoud van de cultuurhistorische waarde – economisch intensiever te benutten.

Waarbij wij een belangrijke trekker zijn...

Wij zien duidelijk onze verantwoordelijkheid met betrekking tot de Stelling van Amsterdam en willen zelf een aantal projecten binnen de Stellingzone ini-

tiëren. Wij zien onszelf dus niet alleen als regisseur en participant, maar ook als initiator en financier. Met name zullen wij ons inzetten voor:

- De samenhang van de Stelling als geheel.
- Datgene dat niet door individuele gebiedspartners (kan) worden opgepakt.
- Datgene dat van dermate grote omvang is dat onze regie gewenst is.
- Concrete ruimtelijke kaders voor mogelijke ontwikkelingen op lokaal niveau.

Waarom onze partners de ruimte krijgen...

Er zijn veel publieke, semi-publieke en private partijen en personen die de Stelling van Amsterdam een warm hart toedragen. Vaak beschikken zij over goede, leuke en inspirerende ideeën rond de ontwikkeling van de Stellingzone. Wij zijn blij met deze goede ideeën en willen voor de uitvoering de betrokken partijen die het behoud en ontwikkeling van de Stelling van Amsterdam onderschrijven, zoveel mogelijk de benodigde ruimte geven. In de realisatie van onze doelen willen wij nadrukkelijk aansluiten bij de wensen en belangen van onze gebiedspartners. Het spreekt vanzelf dat de concrete situatie in de betreffende deelgebieden een belangrijk gegeven is. Maatwerk is vereist.

Waarbij we snel tot resultaten willen komen...

Om de aandacht voor de Stelling vast te houden en te versterken is het nodig dat er snel succesvolle resultaten worden geboekt. Hierdoor zal een soort vliegwieleffect ontstaan. Daarom is een aantal projecten opgenomen dat binnen twee jaar tot resultaat moeten leiden. Deze projecten bevinden zich met name op het gebied van het vergroten van de publieke toegankelijkheid en recreatie en toerisme.

In samenhang met andere projecten en integraal...

De Stelling van Amsterdam overlapt op diverse plaatsen de Nationale Landschappen Laag Holland, Groene Hart en de Nieuwe Hollandse Waterlinie. De afstemming tussen deze projecten is een belang-

rijk aandachtspunt bij de uitvoering van het gebiedsprogramma. Daarnaast zijn er diverse andere projecten die de Stelling raken, ook hiermee vindt vanzelfsprekend, afstemming plaats.

Gestreefd wordt naar een integrale aanpak waarin landschap, ruimtelijke ontwikkeling, recreatie en toerisme, natuur en economie gezamenlijk aan de orde komen

En garanties geven voor de lange termijn...

Ook voor de lange termijn willen wij de belangen van de Stelling van Amsterdam veilig stellen. Het programma bevat derhalve ook diverse projecten en maatregelen die hierop inzetten. Met name gaat het daarbij om het versterken van de ruimtelijke structuur en het veiligstellen van exploitatie en beheer (landschap, forten, recreatieve voorzieningen).

1.5 Wat is de functie van dit gebiedsprogramma?

De Stelling van Amsterdam is onderdeel van het Streekplan Noord-Holland Zuid en de bijbehorende Projectennota. In dit gebiedsprogramma is het beleid uit het Streekplan nader en tevens integraal uitgewerkt. Dit betekent dat alle relevante disciplines en functies in dit gebiedsprogramma bij elkaar komen en op elkaar worden afgestemd.

In hoofdlijnen is de functie van het gebiedsprogramma tweeledig:

- Ten eerste maken wij duidelijk hoe wij tegen de Stelling aankijken en welke rol wij daarin willen spelen; met andere woorden: de provinciale ambities worden uitgewerkt in concrete doelstellingen met bijbehorende resultaatsverwachting;
- Ten tweede biedt het gebiedsprogramma een concreet uitvoeringskader voor de korte termijn. Wij geven aan hoe wij ons beleid tot 2008 handen en voeten geven door te starten met de uitvoering van concrete projecten op het gebied van restauraties, recreatie, ruimtelijke en economische ontwikkeling en communicatie.

In dit alles is samenwerking het uitgangspunt. Wij verwachten dat het gebiedsprogramma (en vooral de uitvoering ervan) andere partijen ertoe zal aanzetten om betrokken te blijven bij de Stelling van Amsterdam of juist de betrokkenheid te vergroten. Om die betrokkenheid te waarborgen zijn onze gebiedspartners nadrukkelijk bij de totstandkoming van dit gebiedsprogramma betrokken. De uitvoering zullen wij in nauwe samenwerking en afstemming met de deels overlappende Nationale Landschappen Laag-Holland, Nieuwe Hollandse Waterlinie en het Groene Hart vorm geven.

1.6 Hoe is het Gebiedsprogramma opgebouwd?

Het Gebiedsprogramma bestaat uit de volgende onderdelen.

- In hoofdstuk 2 beschrijven wij de uitgangssituatie. Wij schetsen kort enkele kenmerkende eigenschappen van de Stelling van Amsterdam, benoemen onze belangrijkste gebiedspartners en gaan in op het bestaande beleid.
- In hoofdstuk 3 schetsen wij de opgave die voortvloeit uit de doelstellingen en aanpak zoals wij die eerder in dit hoofdstuk hebben uiteengezet. De focus ligt hierbij met name op de korte termijn (2005-2008).
- Hoofdstuk 4 tenslotte gaat in op de daadwerkelijke uitvoering, waarbij wij onderscheid maken tussen de uitvoeringsorganisatie enerzijds en de financiën anderzijds.

Daarnaast zijn de volgende bijlagen opgenomen:

- 1 Provinciale investeringen tot nu toe.
- 2 Gebruik en eigendom forten.
- 3 Gemeenten binnen Stelling van Amsterdam.
- 4 Overzicht beleid.
- 5 Onderbouwing financiën.

2 Het Kader

2.1 Het gebied

2.2.1 De Stelling op de kaart

In figuur 2.1 is de Stelling van Amsterdam weer-gegeven, met de drie hoofdonderdelen, te weten:

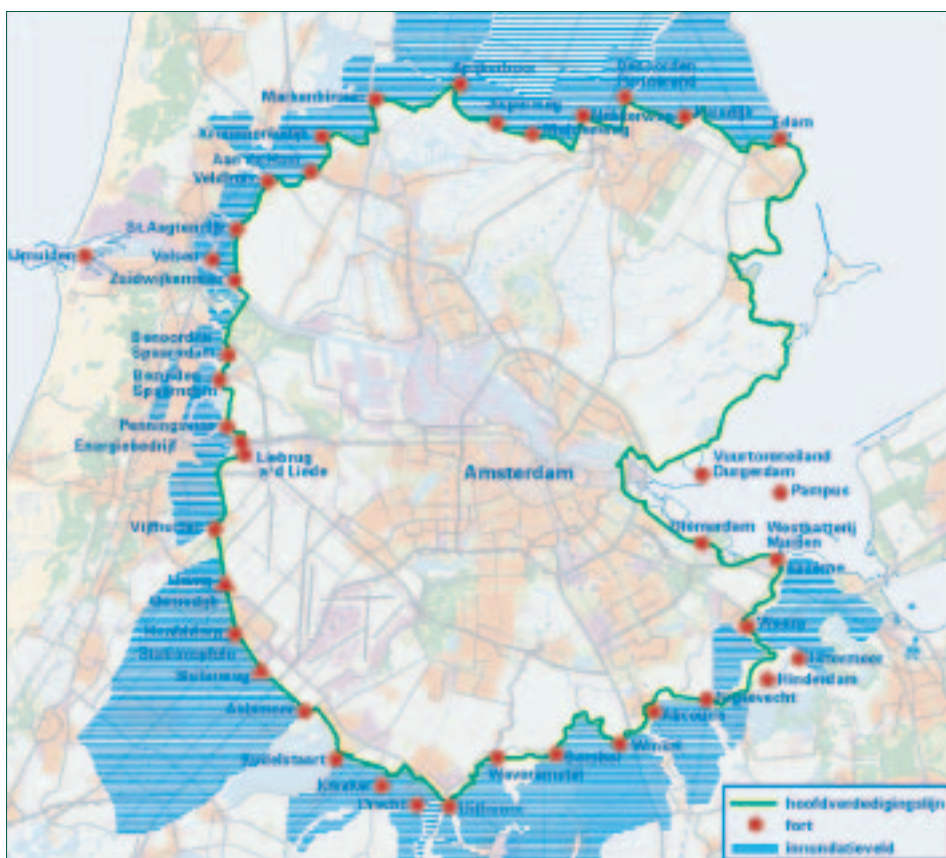
- De hoofdverdedigingslijn.
- De forten.
- De inundatievelden.

Op basis van de landschappelijke karakteristiek (zie paragraaf 2.1.2) kan de Stelling van Amsterdam globaal worden onderverdeeld in drie ruimtelijke deelgebieden, te weten de Noordrand, de Westflank en het Vecht- en Plassengebied. In de uitvoering van het

gebiedsprogramma vergt het uiteenlopende karakter van de deelgebieden om maatwerk.

Voor de Stelling van Amsterdam circuleren in de praktijk verschillende begrenzings. Allereerst is er de begrenzing van de Werelderfgoedsite welke is vastgelegd in het nominatiedossier. Daarnaast is er de begrenzing, zoals die door de provincie Noord-Holland is gehanteerd in het Streekplan Noord-Holland Zuid. Voorts hanteren diverse uitwerkingen hun eigen begrenzing. Tenslotte is de Stelling van Amsterdam aangemerkt als Nationaal Landschap in de Nota Ruimte; er is daarbij sprake van een overlap

Figuur 2.1 ■ De Stelling van Amsterdam.

Figuur 2.3 ■ Bestaande ANWB-fietsroutes.

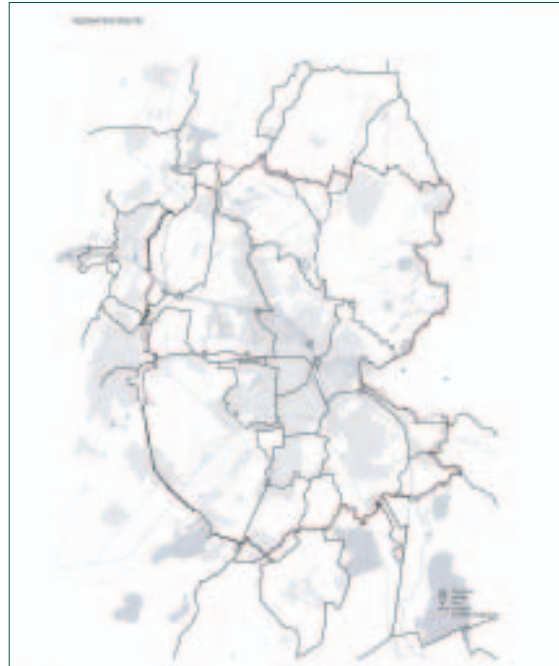
de bestaande ANWB-fietsroute zien, inclusief de fysieke barrières die er momenteel (nog) zijn. Figuur 2.4 geeft een weergave van de overige beschreven fietsroutes in het gebied. In algemene termen bestaat er, met name voor de inwoners van en rond Amsterdam, een grote behoefte aan nieuwe recreatieplaatsen (wandelen en fietsen)².

De jaarlijkse bezoekersaantallen van de forten worden bijgehouden door de forteigenaren en zijn in het kader van dit gebiedsprogramma niet geïnventariseerd. Ook is onduidelijk hoeveel mensen gebruik maken van de aanwezige routes of op een andere manier de Stelling van Amsterdam bezoeken. Het uitvoeren van een nulmeting zal hier meer duidelijkheid over moeten geven. Wel zijn er centrale gegevens bekend over de Stellingmaand. Dit publieks-evenement werd in september 2003 voor het eerst georganiseerd en trok toen – met 20 deelnemende forten – een bezoekersaantal van ruim 20.000 mensen. In 2004 werden er 22 forten opengesteld en steeg het bezoekersaantal naar ruim 25.000.

² Bron: Recreatietekorten in de provincie Noord-Holland, 2002.

³ Sinds 1999 eveneens opgenomen op de Lijst van het Werelderfgoed.

Figuur 2.4 ■ Overige fietsroutes in het gebied.

Natuur, landschap en water

Figuur 2.5 geeft inzicht in de actuele situatie ten aanzien van natuur binnen de Stellingzone. In verschillende onderdelen van de Stelling van Amsterdam bestaat een overlap met de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur (PEHS). In aaneengesloten opzicht is dat met name in het noordelijke deel van de Stelling het geval, de veenweidegebieden. In de westelijke en zuidelijke delen van de Stelling is er een meer versnipperde overlap in de vorm van bossen, recreatiegebieden en veenweiden. Daarnaast werken wij samen met onze regionale partners momenteel samen aan de realisatie van nieuwe groengebieden. Het gaat hierbij zowel om provinciale programma's als de Strategische Groenprojecten, welke voortvloeien uit het Rijksbeleid. Deze gebieden zijn van groot belang voor de leefbaarheid in Noord-Holland en vormen een tegenwicht in voor de toenemende verstedelijking. Tenslotte kruist de Stellingzone de Robuuste Verbindingen Van Kust tot Kust en Natte As.

Landschappelijk kenmerkt de Noordkant van de Stellingzone zich door haar open karakter. Hier is de Stelling van Amsterdam gekoppeld aan de randen van de droogmakerijen, waaronder de Beemster³). De Westflank kent een sterk stedelijk karakter. De bebou-

van Amsterdam (Een langzame buitenring in de snelle metropool). Het doel van de opdracht was om bestaande beleidsintenties – die ook toen al veelvuldig aanwezig waren – te vertalen naar een concreet ruimtelijk plan voor de toekomstige ontwikkeling en bescherming van de Stellingzone. Onderstaand een korte beschrijving van het ruimtelijk toekomstbeeld dat in deze studie wordt geschetst.

‘Om de Stelling van Amsterdam te kunnen behouden zal deze beter zichtbaar en bruikbaar moeten worden gemaakt, zonder zijn sfeer van geheimzinnigheid te verliezen. De betekenis van de Stelling voor de huidige samenleving zit vooral in de ervaring dat er zo dichtbij de stad nog een echt buiten aanwezig is, waar stilte heerst, waar de omgeving groen is en waar veranderingen langzaam gaan. Het bewaren en versterken van die buitenring is het belangrijkste doel waar het ruimtelijk beleid zich op zou moeten richten. Daarvoor is geen grote herinrichting van de Stellingzone nodig. De essentie van de Stelling is immers juist de subtiele samenhang met het cultuurlandschap. Dat cultuurlandschap moet wel worden ‘gearticuleerd’, om het historisch patroon beter herkenbaar te maken en de Stellingzone te bepalen. Dat kan op een manier die doet denken aan de 17de eeuwse zone van buitenplaats-en in de omgeving van Amsterdam. Door de toevoeging van nieuwe landschapselementen wordt het landschap monumentaler en kan het tevens fungeren als een pleisterplaats vanuit de stad.’

De nieuwe landschapselementen die door H+N+S worden voorgesteld zijn:

- Veldeenheden (kleinschalige nieuwe ruimtelijke ontwikkeling buiten de Stelling, op de schootslijn van een fort).
- Natte voet cq. natte velden bij de inundatiedijk(en).
- Nieuw open water cq. inundatiegebieden.
- Nieuwe boszones.
- Wegbeplanting.

Het ruimtelijk streefbeeld van H+N+S moet worden geconcretiseerd in ruimtelijke kaders, die in overleg

met de lokale gebiedspartners moeten worden opgesteld.

Economie

Het onderhoud van forten en andere gebouwen is zeer gediend bij een passend gebruik. Want de beheerder heeft er belang bij ze in goede staat te houden. Heel wat forten hebben inmiddels al een alternatieve bestemming: oefencentra voor de brandweer (Marken-Binnen en Aalsmeer), opslagen en handel in wijnen (Benoorden Purmerend en Waver-Amstel), expositieruimte (Fort Veldhuis en De Kwakel), cultureel centrum (Fort aan de Drecht), jachthaven (Kudelstaart) en kunstfort (Vijfhuizen). Andere forten zijn vanwege hun waarde voor natuur en landschap in beheer bij natuurbeschermingsinstanties (o.a. Edam, Jisperweg, Spijkerboor, Marken-Binnen en Zuidwijkermeer). Hier kan in de praktijk spanning ontstaan tussen de natuurfunctie enerzijds en de publieke toegankelijkheid anderzijds. Op dit moment zijn de meeste van deze forten weliswaar beleefbaar, maar weinig toegankelijk. Een totaaloverzicht van het huidige gebruik van de forten is opgenomen in bijlage 2.

In de gebieden tussen de forten is agrarisch grondgebruik een belangrijke economische pijler. Daarnaast komen er lokaal andere economische functies voor, bijvoorbeeld in de recreatief-toeristische sector.

2.2 De gebiedspartners

Werken rond de Stelling van Amsterdam betekent werken met een breed scala betrokkenen. De belangrijkste, direct bij de Stelling van Amsterdam betrokken partijen, zijn:

- De UNESCO, onderdeel van de Verenigde Naties belast met onderwijs, cultuur en wetenschappen.
- Het Rijk (OC&W, LNV, VROM, V&W en EZ).
- De provincie Utrecht als tweede betrokken provincie.
- De ruim 20 gemeenten met grondgebied binnen de Stellingzone (zie bijlage 3).
- De drie hoogheemraadschappen met verant-

woordelijkheden binnen de Stellingzone: Hollands Noorderkwartier, Rijnland en Amstel, Gooi en Vecht.

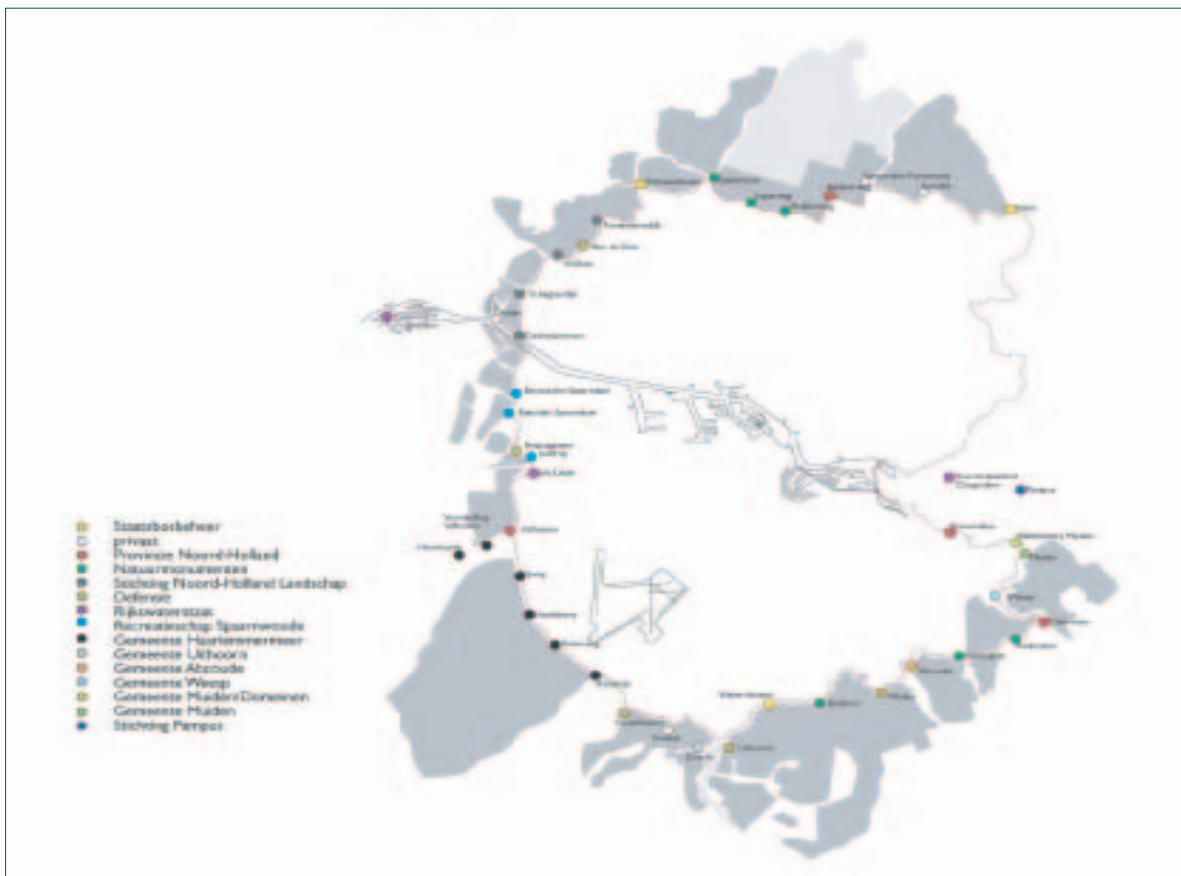
- Beherende organisaties als Landschap Noord-Holland, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Recreatie Noord-Holland N.V.
- De overige eigenaren, beheerders en pachters met grondgebied binnen de Stellingzone.

Daarnaast spelen de Stichting Stelling van Amsterdam, de Stichting Herstelling en de vele historische verenigingen, belangengroepen en vrijwilligersorganisaties een belangrijke rol in het verdere behoud en de ontwikkeling van de Stelling. In bestaande gremia werken wij verder samen met bijvoorbeeld recreatief- toeristische partijen. Tenslotte heeft de Stelling van Amsterdam overlap met diverse

Nationale Landschappen als de Nieuwe Hollandse Waterlinie, het Groene Hart en Laag Holland.

Bij de totstandkoming van dit gebiedsprogramma hebben wij een overzicht gemaakt van alle ruimtelijke projecten die op dit moment door ons en/of onze gebiedspartners op en rond de Stelling van Amsterdam worden uitgevoerd. Het gaat in totaal om circa 100 projecten, sterk variërend in schaalniveau, doorlooptijd en mogelijke implicaties voor de Stelling van Amsterdam⁴⁾. Dit alleen al maakt het uitvoeren van dit gebiedsprogramma tot een grote uitdaging.

Figuur 2.6 ■ Overzicht eigenaren.

⁴⁾ Vanwege de hoge actualiteitswaarde is het bedoelde projectenoverzicht niet opgenomen in dit programma. Het is beschikbaar als werkdocument en zal een belangrijke rol spelen in de verdere uitwerking van dit gebiedsprogramma.

2.3 Het beleid

In tabel 2.1 zijn de belangrijkste beleidsdocumenten aanzien van de Stelling van Amsterdam chronologisch genoemd. Een weergave van de hoofdlijnen van dit beleid is opgenomen in bijlage 4. Hieruit kan worden geconcludeerd dat de Stelling van Amsterdam op provinciaal beleidsniveau stevig is verankerd (zowel cultuurhistorisch als planologisch) en dat er via verschillende instrumenten – zoals de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur – al wordt gewerkt aan het ruimtelijke streefbeeld. Het bestaande beleid is een belangrijke bouwsteen geweest voor onderliggend gebiedsprogramma. In het Streekplan Noord-Holland Zuid, de bijbehorende Projectennota, de Agenda Recreatie en Toerisme en de Nota Ruimte wordt het gebiedsprogramma reeds aangekondigd.

Tabel 2.1 ■ Overzicht meest relevante beleid Stelling van Amsterdam.

Naam	Verantwoordelijke	Jaartal
Werelderfgoedconventie	UNESCO	1972
Provinciale Ecologische Hoofdstructuur	Provincie	1992
Nota Belvédère	Rijk	1999
Cultuurhistorische waardenkaart		
Noord-Holland	Provincie	2001
Provinciale monumentenverordening	Provincie	2001
Streekplan Noord-Holland Zuid	Provincie	2003
Nota Cultuurhistorische regioprofielen	Provincie	2003
Agenda Recreatie en Toerisme	Provincie	2003
Beleidsnota 'Evenwichtig omgaan met water'	Provincie	2003
Agenda Arbeidsmarkt en Onderwijs 2004-2007	Provincie	2004
Projectennota Noord-Holland Zuid	Provincie	2004
Cultuurnota 2005-2008	Provincie	2004
Nota Ruimte	Rijk	2004

Ons beleid uit het Streekplan Noord-Holland Zuid is de belangrijkste leidraad geweest bij het opstellen van onderliggend gebiedsprogramma. Hierin hebben wij aangegeven dat wij de Stellingzone als ruimtelijke

eenheid willen behouden en ontwikkelen tot een aantrekkelijke pleisterplaats voor de stad. De strategie is daarbij gericht op versterking van de cultuurhistorische patronen en objecten door een (bescheiden) toevoeging van nieuwe functies en landschapselementen. Ook kleinschalige stedelijke functies, zoals maatschappelijke en culturele voorzieningen en woon/werkmilieus in zeer lage dichtheden, kunnen hierbinnen een plek krijgen. In de hele Stellingzone is in principe ruimte voor 2.000 hectare (natte) natuur, 250 hectare nieuwe boszones en 150 hectare stedelijk programma.

Voor de Stellingzone geldt in principe het beleid voor de Belvédèregebieden (Nota Belvédère, 1999): behoud door ontwikkeling. Daarnaast gelden twee op de Stellingzone toegesneden beleidslijnen:

- 1 Behoud van de ruimtelijke samenhang tussen de verschillende (deels beschermde) onderdelen: hoofdverdedigingslijn, fortterreinen, kringenvetboerderijen, inundatiewerken en delen van de inundatiegebieden).
- 2 Versterken van de herkenbaarheid en de gebruikswaarden van het monument, zoals:
 - Een blauwgroene inrichting als accentuering van hoofdverdedigingslijn en accessen.
 - Verbetering van bestaande en aanleg van nieuwe recreatieve routes.
 - Herbestemmen forten en bijgebouwen die bijdragen aan publieke toegankelijkheid.
 - Nieuwe – veelal rode – bestemmingen op nieuw aan te leggen veldeenheden.
 - Activiteiten in het kader van verbrede landbouw.

Naast het Streekplan Noord-Holland Zuid zijn voor de Stelling van Amsterdam ook nog twee andere Streekplannen relevant: het Streekplan Noord-Holland Noord (zeer beperkt) en het Streekplan Utrecht. In totaal zijn er binnen de Stelling van Amsterdam circa 110 vigerende bestemmingsplannen, waarvan circa 80 binnen de provincie Noord-Holland en ruim 30 op het grondgebied van de provincie Utrecht.

3 De uitvoering

3.1 Lange termijn (2020)

In paragraaf 1.3 hebben wij al onze lange termijn doelstellingen neergezet. Het is onmogelijk om nu het complete uitvoeringstraject tot 2020 te schetsen. We hebben bijvoorbeeld rekening te houden met voortschrijdend beleid op Europees en nationaal niveau alsmede maatschappelijke en economische ontwikkelingen. Daarnaast zetten wij in op het realiseren van een vliegwieleffect. Dit betekent dat wij voor de korte termijn onze verantwoordelijkheid nemen voor het opzetten en lostrekken van verschillende activiteiten. Hierbij willen wij echter vanaf het eerste moment onze gebiedspartners betrekken, zodat wij samen met hen dit gebiedsprogramma tot uitvoer kunnen brengen. Ook de (on)mogelijkheden ten aanzien van exploitatie en beheer zullen wij vanaf het begin beschouwen.

In de volgende paragrafen vertalen wij onze lange termijn doelen en aanpak uit het eerste hoofdstuk naar concrete activiteiten voor de komende vier jaar. In het gebiedsprogramma 2009-2012 zullen op basis van de dan geldende inzichten waar nodige nieuwe c.q. bijgestelde doelstellingen worden geformuleerd. Daarnaast zal er jaarlijks in de maand december een werkplan worden vastgesteld waarin de tot dan toe behaalde resultaten worden gepresenteerd, de aanpak wordt geëvalueerd en eventuele bijstelling van activiteiten plaats vindt.

3.2 Korte termijn (2008)

Om de geformuleerde eindresultaten dichterbij te brengen hebben wij onze resultaten tot 2008 onderverdeeld in de volgende thema's:

- A Het vergroten van de publieke toegankelijkheid.
- B Het behouden, restaureren en toegankelijk maken van het militair-historisch complex.
- C Het versterken van de ruimtelijke samenhang en de landschappelijke herkenbaarheid.
- D Het vergroten van de economische betekenis.

Wij beogen in 2008:

- A De publieke toegankelijkheid en de recreatie en het toerisme van en in de Stelling van Amsterdam aantoonbaar te hebben vergroot door:
 - Het actualiseren van de beschrijving van de ANWB-fortenfietsroute en het opnemen van deze route in de knooppuntbewegwijzering.
 - Het uitbrengen van beschreven en deels bewegwijzerde wandelroutes.
 - Het openstellen van een bezoekerscentrum Stelling van Amsterdam.
 - Het stellen van voorwaarden rond de publieksontsluiting, bij de verlening van (restauratie) subsidies.
 - Het – in samenwerking met reeds bestaande websites – realiseren van een centrale, gemakkelijk toegankelijke en breed opgezette website rond de Stelling van Amsterdam.
 - Het opzetten van een gerichte marketing voor de Stelling van Amsterdam.
 - Het organiseren van meerdere, jaarlijks terugkerende publieksevenementen.
- B Een wezenlijke bijdrage te hebben geleverd aan het behoud en de toegankelijkheid van het militair-historisch complex door:
 - De restauratie/herbestemming van ten minste vijf forten.
 - De restauratie van ten minste zes waterstaatkundige elementen.

- C De ruimtelijke samenhang en landschappelijke herkenbaarheid te hebben versterkt door:
- Bij alle gemeenten het Ruimtelijk Inspiratieboek Stelling van Amsterdam bekend te maken en hierover gesprekken aan te gaan.
 - Met de gemeenten waar zich concrete ontwikkelingen in het Stellinggebied voordoen gerichte afspraken te maken over de ruimtelijke inrichting van de Stelling van Amsterdam ter plaatse. Maatwerk is vereist.
 - De volgende nieuwe functies c.q. landschapselementen toe te voegen: veldeenheden (drie locaties), natte voet c.q. natte velden (50 hectare), nieuw open water c.q. inundatiegebieden (twee locaties), nieuwe boszones (25 hectare) en wegbeplanting (twee locaties).
 - Het realiseren van een samenhangend beheer voor de Stelling van Amsterdam, in nauwe samenwerking met terreinbeherende organisaties en particulieren.
- Over dat samenhangende beheer afspraken – onder andere over functietoekenning – vast te leggen in beheerovereenkomsten per terreinbeheerder.
- D De economische betekenis van de Stelling van Amsterdam te hebben vergroot door:
- Het – middels nader onderzoek en met inachtneming van de cultuurhistorische en landschappelijke waarden – concreet maken van de verdere mogelijkheden voor economische ontwikkeling van de Stelling van Amsterdam, bijvoorbeeld in forten en op de nieuwe veldeenheden.
 - Het bijdragen aan de realisatie van economisch georiënteerde initiatieven daar waar dat mogelijk en gewenst is.
- Een integrale aanpak van projecten is het uitgangspunt, waarbij ruimtelijke ontwikkeling, landschap,

Tabel 3.1 ■ Verhouding doelen en resultaten korte termijn.

	A	B	C	D
A Het vergroten van de publieke toegankelijkheid en recreatie en toerisme				
Actualiseren fietsroute, opnemen in knooppuntbewegwijzering	■			■
Uitbrengen beschreven en deels bewegwijzerde wandelroutes	■			■
Openstellen bezoekerscentrum	■	■		■
Stellen van randvoorwaarden bij subsidieverlening	■	■		■
Website	■			■
Opzetten van een gerichte marketing	■			■
Organiseren jaarlijks terugkerende publiekevenementen	■	■		■
B Het behouden van het militair-historisch complex				
Restauratie/herbestemming van tenminste vijf forten	■	■	■	■
Restauratie van tenminste zes waterstaatkundige elementen	■	■	■	
C Het versterken van de ruimtelijke samenhang en de landschappelijke herkenbaarheid				
Gerichte afspraken rond ruimtelijke inrichting met alle gemeenten			■	■
Toevoegen nieuwe functies en landschapselementen	■		■	■
Realisatie samenhangend beheer		■	■	
Beheersovereenkomsten per terreinbeheerder		■	■	
D Het vergroten van de economische betekenis				
Concreet maken van de verdere mogelijkheden tot economische ontwikkeling	■	■		■
Bijdragen aan economisch georiënteerde initiatieven		■		■

recreatie en toerisme en economie hand in hand gaan.

Bij een integraal project als de Stelling van Amsterdam is het niet zo dat het behalen van een van de gedefinieerde resultaten slechts bijdraagt aan één doel. Vaak is het zo dat een inspanning of maatregel meerdere doelen dient. In tabel 3.1 is deze relatie voor het gebiedsprogramma Stelling van Amsterdam inzichtelijk gemaakt.

In de volgende paragraaf worden de voorgenomen doelen en resultaten verder toegelicht en uitgewerkt in maatregelen en activiteiten.

3.3 Activiteiten en maatregelen 2005-2008

3.3.1 Vergroten publieke toegankelijkheid en recreatie en toerisme

Om de bekendheid en toegankelijkheid van de Stelling van Amsterdam te vergroten is het in eerste instantie nodig dat het aantrekkelijk is om de Stelling te verkennen. Deze aantrekkelijkheid kent verschillende componenten:

- De aanwezigheid van een kwalitatief goede infrastructuur.
- De aanwezigheid van een aantrekkelijk landschap.
- De aanwezigheid van bewegwijzerde en beschreven routes.
- Een herkenbaar startportaal voor de gehele Stellingzone, zowel fysiek (bezoekerscentrum) als digitaal (website).

Vervolgens zal de aantrekkelijkheid van de Stelling van Amsterdam bekend moeten worden gemaakt onder het breder publiek, bijvoorbeeld door het aanbieden van arrangementen en het organiseren van publieksevenementen. Wij zien voor onszelf een duidelijke taak waar het gaat om het vergroten van de aantrekkelijkheid van de Stelling van Amsterdam, maar wij werken hier graag samen met onze gebiedspartners. De Stichting Stelling heeft daarbij in onze

optiek een duidelijke rol waar het gaat om de publiekscommunicatie en -educatie met betrekking tot de Stelling van Amsterdam.

Fortenfietsroute, goede infrastructuur en aantrekkelijk landschap

Eerste voorwaarde is dus een goede infrastructuur en een aantrekkelijk landschap. Binnen de Stelling van Amsterdam is de infrastructuur grotendeels aanwezig, op een aantal fysieke barrières na.

Ten aanzien van de routenetwerken bestaat er een bewegwijzerde ANWB-fietsroute langs de forten van de Stelling van Amsterdam. De totale lengte van deze route is 184 kilometer. Op de publieksfolder voor de Stellingmaand 2004 stond de volgende zinsnede: 'De route is momenteel niet in beschrijvende zin te koop. U kunt naar een fort rijden en vandaar de borden volgen.' Onze ambitie is dat deze zinsnede zo snel mogelijk, liefst in september 2005 vervangen is door: 'De route is in beschrijvende zin te koop bij alle VVV-kantoren in de regio'. De route zal tevens worden opgenomen in de Knooppuntbewegwijzering voor fietsers' (Agenda Recreatie & Toerisme).

Wandelroutes

Naast de bestaande fietsroute willen wij een doorgaande, beschreven en bewegwijzerde wandelroute over de hele Stelling van Amsterdam realiseren. Een wandelroute die qua beleving en opzet vergelijkbaar is met bijvoorbeeld het Pieterpad. Wandelaars kunnen in een aantal etappes genieten van de rust en stilte van de 'langzame buitenring', herkennen aan de hand van de gedetailleerde beschrijving de verschillende fysieke onderdelen van de Stelling en ervaren op deze manier de diverse verschijningsvormen die de Stelling van Amsterdam heeft. Naast een doorgaande route vinden wij het belangrijk dat er ook diverse kleinere wandelroutes komen, startend vanuit forten, het stedelijk gebied of een NS-station.

Wij streven er naar om in de Stellingmaand 2006 een boekje uit te (laten) brengen waarin verschillende beschreven wandelroutes zijn opgenomen. Het gaat in elk geval om tien verschillende dagroutes, ver-

deeld over de drie deelgebieden. Hierin zijn tevens de belangrijkste horecagelegenheden aangegeven. Daarnaast willen wij in september 2007 de doorgaande, beschreven en bewegwijzerde wandelroute presenteren. Hoe deze er precies uit zal zien moet blijken in de verdere uitwerking. Hierin zal afstemming worden gezocht met de realisatie van het Wandelpad Noord-Holland (Agenda Recreatie & Toerisme) en bestaande routes als het Streekpad De Amsterdamse Ommegang⁵⁾.

Bezoekerscentrum

Wij streven er naar dat voor het einde van de periode 2005-2008 het bezoekerscentrum Stelling van Amsterdam feestelijk voor het publiek wordt geopend. In de loop van 2005 zal meer bekend worden omtrent de locatiekeuzen het concept waaraan het bezoekerscentrum moet voldoen. Wij streven er naar voor 1 januari 2006 een go-no-go beslissing met betrekking tot de definitieve locatie te maken. Vervolgens wordt er een bestek gemaakt, vindt eventuele restauratie plaats en zal er een tentoonstelling voor het publiek worden ontwikkeld.

In concreto is het hiervoor noodzakelijk dat in 2005 een onderzoek wordt gestart naar *het concept, de locatie en de te betrekken (commerciële) partijen* voor de realisering van een (inter)nationaal bezoekerscentrum Stelling van Amsterdam. Vooruitlopend op deze conceptontwikkeling geven wij op deze plaats reeds de volgende concrete uitgangspunten:

- Een bezoekerscentrum moet een toeristische attractie zijn die in zichzelf een bezoek waard is.
- Een bezoekerscentrum moet de samenhang van de totale Stelling zichtbaar maken en heeft dus toegevoegde waarde voor alle forten; het leidt tot bewustwording van de Stelling als geheel en herkenning van onderdelen ervan.
- Bij de locatiekeuze spelen zaken een rol als bereikbaarheid, aard van de omgeving en te

bereiken synergie-effecten met andere functies (horeca, hotel, vergaderfaciliteit).

- Het moet stimuleren tot vervolgsbezoek aan andere onderdelen van de Stelling van Amsterdam.
- Exploitatie en beheer van het bezoekerscentrum moet budgetneutraal kunnen worden uitgevoerd.

Naast het realiseren van een centraal bezoekerscentrum is onze doelstelling voor de lange termijn om in elk van de drie deelgebieden minimaal één locatie te hebben waar de historie en de werking van de Stelling van Amsterdam wordt gedemonstreerd. In de komende tijd zullen wij inventariseren op welke locaties er al aan communicatie richting het publiek wordt gedaan en waar eventuele versterking nodig en mogelijk is. Voor particuliere initiatieven op dit gebied – bijvoorbeeld van forteigenaren – stellen wij een subsidie beschikbaar.

Voorwaarden bij subsidieverlening

Het is niet toevallig dat toegankelijkheid, recreatie en toerisme als eerste in de activiteitenlijst staan vermeld. Wij zien deze maatregelen en activiteiten namelijk als dé motor voor de verdere (economische) ontwikkeling van de Stelling van Amsterdam. Het vergroten van de publieke ontsluiting van de forten zien wij daarbij als belangrijke randvoorwaarde. Vandaar dat wij bij het verlenen van subsidies – en met name de subsidies voor restauratie en herbestemming van forten – voorwaarden gaan stellen voor wat betreft de publieke openstelling van het betreffende fort. Daar waar een publieke functie van de forten strijdig is met bijvoorbeeld een natuurfunctie zien wij gerichte zonering als een mogelijke oplossingsrichting.

Website

In aansluiting op het bezoekerscentrum (fysieke startportaal) hechten wij ook grote waarde aan een digitaal startportaal (website). Voor de Stelling van Amsterdam willen wij een herkenbare, breed opgezette en makkelijk toegankelijke website realiseren, waarbij bestaande sites eventueel samengevoegd worden.

⁵⁾ Een 150 kilometer lange wandelroute rondom Amsterdam, gemarkeerd en beschreven door Stichting Wandelpatform-LAW en het NIVON.

Marketing

Met het uitvoeren van bovengenoemde maatregelen denken wij een uitstekende startsituatie te creëren voor het verbeteren van de publieke toegankelijkheid van de Stelling van Amsterdam. Vervolgens willen wij samen met onze recreatief-toeristische partners de marketing van de Stelling van Amsterdam verder vormgeven. Hierbij vormen de zogenaamde vijf P's (product, prijs, plaats, promotie en personeel) in relatie tot de beoogde doelgroep de leidraad. Wij willen onder andere inzetten op:

- Het ontwikkelen van een nieuwe huisstijl/logo voor de Stelling van Amsterdam.
- Het aanbrengen van herkenbare informatiepanelen in het veld, waar men geïnformeerd wordt over de Stelling in het algemeen en de betreffende locatie in het bijzonder.
- Het samenstellen van rondleidingen en educatieve projecten in ten minste 10 forten.
- Het samenstellen van toeristische pakketten en programma's (vergelijkbaar met de Ruige Route zoals de Nieuwe Hollandse Waterlinie die kent).
- Het ontwikkelen van werkvakanties in de sfeer van groenbeheer en onderhoud (naar voorbeeld van de Engelse National Trust, in samenwerking met Stichting Herstelling).
- Het uitzetten en beschrijven van nieuwe recreatieve routes, bijvoorbeeld met behulp van de combinatie wandelen – fietsen – kanoën.
- Het aantakken van stedelijk gebied of NS-stations op de doorgaande routes (naar minimaal 12 van de 42 forten).

Wij willen hierin samenwerken met bestaande organisaties zoals Toerisme Noord-Holland, een zelfstandig onderdeel van het Amsterdam Toerisme en Congres Bureau. Samen met de vijf regionale VVV's stellen zij jaarlijks een actieplan voor de toeristische promotie op. In dit traject zullen wij de Stelling van Amsterdam actief inbrengen. Voor wat betreft de regionale en lokale uitwerking zullen wij samenwerken met de bestaande toeristische platforms. Ook zien wij sterke koppelingmogelijkheden met het item 'Amsterdam plus' uit de Agenda Recreatie & Toerisme. Hierin streven wij naar het vergroten van

het aantal dagbezoeken door buitenlandse toeristen aan Noord-Holland. Wij zien de Stelling van Amsterdam, met haar status van Werelderfgoed, op termijn een prominente rol vervullen waar het gaat om het trekken van buitenlandse toeristen.

In 2005 zullen wij onze energie vooral richten op het inbrengen van de Stelling van Amsterdam in bovengenoemde netwerken. Op basis daarvan zullen wij bepalen of het nodig is om in 2006 een separaat Marketingplan voor de Stelling van Amsterdam op te stellen.

Publieksevenementen

Het succes van de Stellingmaand willen wij, samen met de Stichting Stelling, continueren en uitbreiden. Daarom zullen wij blijven investeren in dit publieksevenement. Daarnaast streven we ernaar om tijdens elke Stellingmaand een nieuw toeristisch-recreatief onderdeel te presenteren. Daarbij denken wij aan de presentatie van de beschrijvingen van fiets- en wandelroutes, de website, de ideevorming rond en de opening van het bezoekerscentrum.

Interessant is verder het idee om jaarlijks een cultureel of sportief evenement rond de Stelling te organiseren. Hierbij wordt gedacht aan een theatervoorstelling, kunstroute of een Stellingloop. Eind 2005 willen wij hiervoor een Plan van Aanpak presenteren.

3.3.2 Behoud van het militair-historisch complex

Binnen het geheel van de Stelling van Amsterdam kregen de forten in het verleden verreweg de meeste aandacht. Dat is ook logisch gezien het feit dat het de meest aansprekende c.q. beeldbepalende onderdelen van de Stelling zijn. Echter, in hoofdstuk 1 is al aangegeven dat wij in het verleden al heel veel geld hebben gestoken in de restauratie en herbesteding van forten. Mede op basis van de Inrichtingsstudie uit 2001 leggen wij de laatste jaren meer de nadruk op het behoud van de waterstaatkundige werken als sluizen, inundatiekommen, dijken en bruggen. Hiermee wordt immers het voor de Stelling zo wezenlijke waterstaatkundige systeem voor het

publiek inzichtelijk gemaakt. Op grond van onze inventarisatie van ruimtelijke projecten en zich thans ontwikkelende externe initiatieven hebben wij een inschatting gemaakt van de thans voorziene restauraties in de periode tot en met 2008. Het gaat naar schatting om 5 forten en 6 waterstaatkundige werken. Eén van die forten zal overigens het nieuwe centrale bezoekerscentrum zijn.

3.3.3 Versterken ruimtelijke samenhang en landschappelijke herkenbaarheid

Afspraken met gemeenten

De Inrichtingsstudie Stelling van Amsterdam (H+N+S, 2001) heeft weliswaar een aansprekend ruimtelijk beeld opgeleverd, maar onze gebiedspartners hebben aangegeven dat dit onvoldoende houvast biedt bij het uitwerken van hun projecten. Daarvoor is maatwerk vereist binnen de kaders van het streefbeeld. In theorie zien wij twee opties om in deze behoefte te voorzien:

- 1 Het opstellen van een ruimtelijk beleidskader waarin de bestaande Inrichtingsstudie verder wordt uitgewerkt (beleidsinhoudelijk spoor).
- 2 Het inbrengen van de aanbevelingen uit de Inrichtingsstudie bij het ontwerpen en uitvoeren van individuele projecten (ontwerp- en processpoor).

Op basis van onze sturingsfilosofie zetten wij vooral in op het ontwerp- en processpoor. Onze ambitie is om op korte termijn het gesprek aan te gaan met individuele gemeenten. In deze gesprekken willen wij enerzijds stil staan bij de wensen en ruimtelijke ontwikkelingen op gemeentelijk niveau en anderzijds het provinciale gedachtegoed – vastgelegd in de Inrichtingsstudie – verder uitdragen. Door deze twee informatiestromen aan elkaar te koppelen ontstaat op lokaal niveau een beeld van de kansen (waar versterken wij elkaar?) en eventuele belemmeringen (waar botsen onze belangen?).

Onze ambitie is om tot (ontwerp)afspraken met de gemeenten te komen. Mogelijke afspraken zouden kunnen zijn:

- In woningbouwproject X nemen wij de Stelling mee als ordenend principe.
- Op locatie Y gaan wij samen een natte voet realiseren.
- Samen met ondernemers A, B en C gaan wij de mogelijkheden voor een veldeenheden op locatie Z onderzoeken.

Wij willen het afstemmingstraject met de gemeenten niet vrijblijvend ingaan. Voorafgaand aan de gesprekken met individuele gemeenten zullen wij een beknopt Ruimtelijk Inspiratieboek opstellen. Dit document bevat concrete ruimtelijke kaders die wij in gesprekken met onze gebiedspartners zullen hanteren waar het gaat om (nieuwe) ruimtelijke ontwikkelingen. Ook bevat het enkele voorbeelden van projecten waarin de Stelling van Amsterdam in de afgelopen jaren op een positieve manier is ingebracht.

Nieuwe functies en landschapselementen

Wij hebben voor wat betreft het inbrengen van nieuwe functies en landschapselementen onze ambitie gekwantificeerd. Deze ambitie is afgeleid van het streefbeeld uit de Inrichtingsstudie en maakt onderscheid naar veldeenheden (drie locaties), natte voet c.q. natte velden (50 hectare), nieuw open water c.q. inundatiegebieden (twee locaties), nieuwe boszones (25 hectare) en wegbepanting (twee locaties). Wij hebben rekening gehouden met het feit dat de inspanning in de eerste jaren met name zal zitten in het opstarten van het proces en dat de daadwerkelijke realisatie van bijvoorbeeld nieuwe natuur in veel gevallen pas later zal starten. Het zal dus niet zo zijn dat over 4 jaar (als we op een kwart van de uitvoeringsperiode voor de lange termijn zitten) ook 25% van het streefbeeld gerealiseerd zal zijn. Voor sommige onderdelen hebben wij onze ambitie gedefinieerd in termen van aantal locaties. Onze insteek daarbij is dat voor betreffende locaties in 2008 een concreet projectplan voor realisatie moet zijn vastgesteld. Voor het uitwerken van concrete initiatieven op dit vlak hebben wij vanaf 2006 enkele startsubsidies gereserveerd.

De nadruk op de afstemming met individuele gemeenten betekent niet dat wij aan het beleidsinhoudelijk spoor niets zullen doen. Wij hebben ons evenwel voorgenomen ons de eerstkomende twee jaar (tot 2007) te concentreren op het maken van gerichte afspraken met individuele gemeenten (maatwerk). Op basis van de aldus verkregen ervaringen zullen wij bezien of en zo ja, op welke wijze er aanvullend op het Ruimtelijk Inspiratieboek een verdere beleidsinhoudelijke uitwerking nodig is. In deze afweging zal ook de voorgenomen Streekplanuitwerking worden betrokken.

Beheer

De Stelling van Amsterdam heeft qua landschappelijk beeld een erg grote verscheidenheid. Daarnaast is er sprake van een grote variëteit aan eigenaren en gebruikers. Zo kent bijvoorbeeld de Liniedijk binnen de gemeente Haarlemmermeer meerdere verschillende pachters.

Binnen organisaties als Landschap Noord-Holland, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten leven allerlei ideeën over zaken als het beheer van forten of het landschappelijk beter zichtbaar maken van de hoofdverdedigingslijn. Wij willen de terreinbeherende organisaties stimuleren deze ideeën verder te ontwikkelen en op elkaar af te stemmen. Daartoe willen wij met terreinbeherende organisaties gaan praten over de volgende onderwerpen:

- Op welke wijze kan samenhangend beheer het beste worden ingevuld? Valt hierbij te denken aan afspraken rond beplanting, maaibeheer, o.i.d?
- Wat zijn de mogelijkheden om landschappelijke elementen als de hoofdverdedigingslijn en de inundatievelden beter zichtbaar te maken?
- Wat zijn de mogelijkheden en voordelen van het clusteren van beheergebieden (bijvoorbeeld de fortterreinen) bij een en dezelfde beheerorganisatie?
- Hoe zorgen wij ervoor dat ook agrariërs, particuliere eigenaren en andere beheerders worden betrokken? Is het nodig dat er een aparte, centrale beheerorganisatie in het leven wordt geroepen?

Bij de uitwerking van dit onderdeel zal in elk geval aan worden gesloten bij relevante ervaringen binnen de Groene Long c.q. Laag Holland. Daarnaast zullen wij de uitkomsten van dit overleg betrekken bij het afstemmingstraject met gemeenten (en vice versa).

3.3.4 Vergroten economische benutting

De laatste jaren komt er in het denken over gebiedsontwikkeling steeds meer aandacht voor economische aspecten en de mogelijkheden die er zijn om deze een rol te laten spelen bij de realisatie van de doelstelling 'behoud door ontwikkeling'. Ook wij streven na dat bestaande en nieuw te ontwikkelen activiteiten waar mogelijk en nodig leiden tot de daadwerkelijke verdere economische benutting van de Stelling van Amsterdam. Dit met in achtname van de achterliggende provinciale doelstellingen (behoud van de ruimtelijke samenhang en het versterken van de herkenbaarheid en de gebruikswaarde van het monument). Immers, de Stelling van Amsterdam als Werelderfgoed blijft het eerste uitgangspunt.

Succesfactoren voor economische benutting binnen de Stellingzone zijn daarom:

- Respect voor de intrinsieke waarde van cultureel erfgoed moet het uitgangspunt zijn.
- Een brede, slagvaardige en gebiedsgerichte samenwerking is vereist; deze moet alle relevante partijen omvatten (bestuurders, ambtenaren, financiers, de toekomstige exploitant, omwonenden, lokale verenigingen, etc.).
- Haalbaarheid: creatieve oplossingen mogen (commerciële) realiteit niet uit het oog verliezen.

Kijkend naar de Stelling van Amsterdam zien wij de volgende ontwikkelingsmogelijkheden:

- 1 Het initiëren en stimuleren van recreatief-toeristische activiteiten binnen het groene karakter van de Stelling.
- 2 Het – binnen bepaalde kaders – stimuleren van economische ontwikkelingen in forten (te denken valt aan horecavoorzieningen, congres- en vergaderfaciliteiten, kleinschalige ambachtelijke bedrijven, kleinschalige dienstverlening) en recreatieve en culturele activiteiten.

- 3 Het ontwikkelen van kleinschalige recreatie-, woon- en werkmilieus in zogenaamde nieuwe 'veldeenheden', met een rood-voor-groen/cultuurfinanciering en een optimaal gebruik van de schaarse ruimte.

In 2005 willen wij een onderzoek starten naar de concrete mogelijkheden tot verdere economische benutting van (onderdelen van) de Stelling van Amsterdam. Daarbij moet worden meegenomen dat het plaats bieden aan commerciële ontwikkelingen in de Stelling van Amsterdam maatwerk vereist. In het ideale geval zou de ontwikkeling van de Stelling optimaal moeten profiteren van de toe te voegen functies, ofwel doordat de uitstraling, kwaliteit en toegankelijkheid van de Stelling wordt versterkt, dan wel doordat er financiële middelen worden gegenereerd. De mogelijkheden moeten van geval tot geval worden verkend in relatie tot de kansen en mogelijkheden die de verschillende onderdelen van de Stelling te bieden hebben. Een belangrijke taak van de uitvoeringsorganisatie is het opzetten en onderhouden van regionale en lokale netwerken, het opsporen van situaties waarin economische functies kunnen worden ingebracht dan wel versterkt en het bij elkaar brengen van partijen zodat voorkomende kansen ook daadwerkelijk worden benut.

De volgende onderzoeksopgaven zijn rond de economische benutting van belang:

- In kaart brengen van het huidige economische gebruik van de Stelling van Amsterdam en de ervaringen die daarmee zijn opgedaan. Het laatste betreft zowel de ervaringen voor de specifieke economische functies die nu reeds in onderdelen van de Stelling zijn te vinden, als de waarde die dergelijke functies nu voor de (gebruiks)kwaliteit van de Stelling hebben.
- Concretiseren van de voorwaarden waaronder van economische benutting van de Stelling sprake kan zijn.
- In kaart brengen van onderdelen van de Stelling waar (onder voorwaarden) economische benutting (sterker) aan de orde zou kunnen komen.
- Nagaan welke kansen marktpartijen zien in de

economische benutting van de Stelling (o.a. middels gesprekken met marktpartijen).

- Nagaan welke mogelijkheden ontstaan als gevolg van (groen)compensatie die nodig is als gevolg van grootschalige ruimtelijke ingrepen net buiten de Stellingzone (woningbouw, Schiphol).

De insteek die wij voor wat betreft de economische benutting kiezen is het leveren van maatwerk in concrete gevallen. Daartoe zullen vanaf 2006 concrete projectsubsidies worden gereserveerd. Op basis van de ervaringen in de eerste helft van de looptijd van het gebiedsprogramma zullen wij bepalen wat er verder aan (centrale) activiteiten nodig is om een goede en verantwoorde economische benutting te stimuleren. In de verdere uitvoering van dit traject zullen de regionale Projectbureaus Economische Stimuleringsplannen een belangrijke rol spelen. Onze activiteiten zullen op die van deze projectbureaus moeten worden afgestemd.

3.4 Activiteiten en resultaten 2005

In tabel 5.3 is een overzicht gegeven van de activiteiten en resultaten die in 2005 nodig zijn om de gestelde doelen te halen. De wijze waarop dit zal gebeuren wordt verder uitgewerkt in het Werkplan Stelling van Amsterdam 2005.

Tabel 5.3 ■ Activiteiten en resultaten 2005.

Activiteit	Resultaat 31-12-2005
A Het vergroten van de publieke toegankelijkheid en recreatie en toerisme	
■ Actualiseren bestaande beschrijving ANWB-fortenfietsroute	■ Boekje bij VVV's op 15-08-2005, ten behoeve van deelnemers
■ Voorbereiden knooppuntbewegwijzering in 2006	■ Stellingmaand 2005
■ Boekje wandelroutes Stelling (uitgifte augustus 2006)	■ Aanbrengen knooppuntbewegwijzering Stelling van Amsterdam is uitbesteed, zodat deelnemers aan Stellingmaand 2006 de route via knooppuntbewegwijzering kunnen volgen
■ Doorgaande, beschreven en bewegwijzerde wandelroute (augustus 2007)	■ Streven: Overeenstemming over samenstelling boekje, productie boekje is uitgezet zodat deelnemers aan Stellingmaand 2006 van dit boekje gebruik kunnen maken
■ Bezoekerscentrum	■ Overeenstemming over wijze waarop deze zal worden vormgegeven
■ Ondersteunend publiekscentrum in andere twee deelgebieden	■ Concept ontwikkeld, locatiekeuze
■ Stellen van voorwaarden voor publieksontsluiting bij subsidies	■ Actueel overzicht: wat gebeurt waar op het gebied van publiekscommunicatie
■ Website (start centrale portal in 2007)	■ Interne overeenstemming over nadere specificatie gereed
■ Opzetten gerichte marketing	■ Ideeën omtrent toegankelijke, herkenbare en breed opgezette website
■ Stellingmaand 2005	■ Werkafspraken binnen Internet Pilotproject
■ Jaarlijks terugkerend publiek of cultureel evenement	■ Werkafspraken in alle relevante toeristisch-recreatieve gremia
B Het behouden van het militair-historisch complex	
■ Restauratie/herbestemming forten	■ Keuze of er in 2006 een separaat Marketingplan Stelling van Amsterdam moet komen
■ Restauratie van waterstaatkundige elementen	■ Subsidie verleend (onthulling aardkundig monument Alkmaardermeer/Uitgeestermeer)
C Het versterken van de ruimtelijke ontwikkelingen de landschappelijke herkenbaarheid	
■ Gerichte afspraken met gemeenten	■ Intern gedragen Plan van Aanpak
■ Toevoegen nieuwe functies en landschapselementen	■ Ingediende aanvragen beoordeeld en zo mogelijk gehonoreerd
■ Realisatie van samenhangend beheer	■ Ingediende aanvragen beoordeeld en zo mogelijk gehonoreerd
■ Beheersovereenkomsten met individuele beheerders	■ Ruimtelijk Inspiratieboek (afgerond: 1 juni 2005)
D Vergroten van de economische benutting	
■ Concreet maken van de verdere mogelijkheden voor economische ontwikkeling	■ In gesprek zijn met meerdere gemeenten (het streven is minimaal 5)
■ Voorbereiding op deelname in concrete projecten	■ Interne werkafspraken gereed
	■ Actuele beheerskaart thans geldende afspraken, extern gedragen Plan van Aanpak gereed
	■ Actuele beheerskaart thans geldende afspraken, extern gedragen Plan van Aanpak gereed
	■ Onderzoek economische benutting van concrete locaties is gestart, samenwerking bezien met Projectbureaus Economische Stimuleringsplannen
	■ In kaart is gebracht welke initiatieven lopen, actieve betrokkenheid daarbij wordt gezocht

4 Organisatie en financiën

4.1 Organisatie

4.1.1 Een toegesneden uitvoeringsorganisatie

Wij willen de projecten rond en op de Stelling uitgevoerd zien. Daarvoor is een uitvoeringsgerichte aanpak nodig en een organisatie die daartoe in staat is. In die organisatie werken mensen die uitvoeringsgericht denken en werken. Er moeten projecten tot uitvoering worden gebracht, maar ook moeten er nieuwe projecten (en de nodige middelen) worden gegenereerd. Deze benadering vergt een vraaggerichte aanpak en een uitvoeringsorganisatie die moet kunnen pionieren, deuren open moet krijgen en partijen moet enthousiasmeren.

Wij geven de bedoelde uitvoeringsorganisatie voor de korte termijn vorm binnen de nieuwe provinciale organisatie die in de loop van 2005 van start gaat. Binnen de sector 'Programma's en Projecten' worden de grotere, strategische projecten ondergebracht. Het project De Stelling van Amsterdam is daar één van.

4.1.2 Uitvoeringsorganisatie 2005-2008

Voor de uitvoering van het gebiedsprogramma 2005-2008 zullen wij binnen onze nieuwe organisatie een programmabureau Stelling van Amsterdam oprichten. Aan dit programmabureau leveren de relevante vakdisciplines personele inbreng. Het bureau concentreert zich op alle projecten en doelstellingen die de Stelling aangaan (hoofdstuk 3). Zij trekt en initieert de projecten, denkt actief mee en helpt projecten die bijdragen aan het streefbeeld rond de Stelling van Amsterdam tot uitvoer te brengen. Het programmabureau houdt verder het totaaloverzicht en de samenhang van alle projecten in de gaten. Daarnaast zal zij een monitoringsysteem voor de resultaten

opzetten. Hierbij zal worden aangesloten bij de voorgenomen monitoring van alle Werelderfgoederen in Nederland door het ministerie van OC&W.

Het programmabureau stimuleert de samenwerking tussen ons en andere partijen die belang hebben in de Stelling, zoals gemeenten, waterschappen, natuurbeherende organisaties, eigenaren en beheerders. Een bijzondere opgave ligt in de goede afstemming met andere, deels overlappende Nationale Landschappen: Laag Holland, het Groene Hart en de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Deze afstemming is zowel in inhoudelijk als financieel opzicht van belang. De belangrijke positie die de Stelling van Amsterdam op dit moment al binnen het Nationale Landschap Laag Holland inneemt zal worden behouden en waar mogelijk uitgebreid. De samenwerking met de Nieuwe Hollandse Waterlinie zal onder andere vorm krijgen in de – deels gezamenlijke – (publieks)communicatie en in de trekkende rol die wij vervullen voor de projectenvelop Gooi- en Vechtstreek. Met de provincie Utrecht zullen wij de contacten rond de verdere uitwerking van dit gebiedsprogramma intensiveren. Wij zullen voor de Stelling van Amsterdam als geheel echter de trekkende rol blijven vervullen.

Het programmabureau begint met de volgende formatie :

- 1 Programmamanager.
- 2 Project- en communicatiemedewerker(s).
- 3 Projecttrekker Publieke toegankelijkheid en recreatie en toerisme.
- 4 Projecttrekker Ruimtelijke samenhang en landschappelijke herkenbaarheid.
- 5 Projecttrekker Economische benutting.
- 6 Projectondersteuning/secretariaat.

Het programmabureau bouwt in het eerste jaar een fundament voor de toekomst. Of de omvang voldoende toegesneden is op de vereiste uitvoeringstaken wordt in de loop van de komende periode bepaald.

4.1.3 Uitvoeringsorganisatie na 2008

Bij het opstellen van het gebiedsprogramma 2009-2012 zullen wij de hierboven gehanteerde organisatievorm evalueren. Op basis van de verkregen inzichten zal worden besloten welke uitvoeringsorganisatie in de verdere toekomst de meest geëigende is. De mogelijkheid bestaat dat de organisatie – nadat wij met onze gerichte investeringen een daadwerkelijke impuls in de ontwikkeling van de Stelling van Amsterdam gegeven hebben – na 2008 doorgroeit naar een ontwikkelmaatschappij en later wellicht tot een zelfstandige beheerorganisatie. Een goede vorm van beheer en exploitatie van de investeringen op de lange termijn vormt het uitgangspunt. In de periode 2005-2008 zullen wij samen met onze gebiedspartners de beschikbare mogelijkheden verder onderzoeken.

4.2 Financiën

4.2.1 Kosten

In hoofdstuk 1 hebben wij het financiële plaatje voor de lange termijn (tot 2020) reeds globaal inzichtelijk gemaakt. Dit gebiedsprogramma gaat echter over de activiteiten en projecten in de periode 2005-2008. In bijlage 5 is een tabel opgenomen met daarin de geraamde totale kosten van de projectorganisatie en de activiteiten en projecten voor de periode 2005-2008. Samengevat komen de kosten op het volgende neer:

In bijlage 5 worden de kosten nader onderbouwd. Globaal komt dit op het volgende neer:

Programmabureau

- Personeelskosten: hierbij zijn de kosten geraamd binnen de huidige organisatorische setting (2005) en voor de nieuwe (2006 en later).
- Werkbudget: dit betreft onderzoekskosten, communicatieactiviteiten en -middelen, externe bijeenkomsten.

Projecten en activiteiten

- Dit betreft de projecten en activiteiten die moeten leiden tot het bereiken van de resultaten binnen de doelstellingen A, B, C en D.
- De ramingen zijn relatief globaal. Het opzetten van concrete plannen van aanpak is de taak van het projectbureau in de komende periode.
- Bij onderdeel B (militair-historisch complex) is het uitgangspunt van de provinciale Investeringsimpuls van toepassing. Uitgaande van een provinciale Investeringsimpuls van € 6 miljoen (zie hieronder bij 'dekking') wordt een totale project- en omvang van € 24 miljoen beoogd: externe partijen dienen te voorzien in de resterende 18 miljoen. In de loop van de periode 2005-2008 moeten jaarlijkse projectevaluaties uitwijzen of deze ambitie haalbaar is.
- Bij de onderdelen C (Ruimtelijke samenhang en landschappelijke herkenbaarheid) en D (Economische benutting) moeten concrete projecten worden gegenereerd die tegemoet komen aan onze ambitie voor de Stelling van Amsterdam. Ook hierbij is het uitgangspunt dat externe publieke en private partijen aan de projecten zullen bijdragen. Nadere onderzoeken en inventari

Tabel 4.1 ■ Kosten.

	2005	2006	2007	2008	Totaal
Kosten programmabureau	552.000	608.500	608.500	608.500	2.377.500
Kosten projecten	700.000	5.405.000	8.905.000	12.230.000	27.240.000
Totale kosten	1.252.000	6.013.500	9.513.500	12.838.500	29.617.500

saties moeten de mogelijkheden hiervoor concreet in beeld brengen.

4.2.2 Dekking

Bij de dekking van de geraamde kosten wordt op diverse financieringsbronnen gesteund:

Provincie

- 1 Personeelsbudget.
- 2 Budget Projectennota Noord-Holland Zuid.
- 3 Investeringsimpuls.
- 4 Projectbudgetten beleidssectoren.
- 5 Agenda Recreatie en Toerisme.

Andere partijen

- 6 Rijksmiddelen (ILG).
- 7 Externe middelen i.h.k.v. publieksevenementen.
- 8 Externe middelen i.h.k.v. investeringsimpuls.

In tabel 4.2 is de geraamde omvang van de dekking aangegeven.

Ook hiervoor geldt dat het weliswaar realistische, maar toch globale schattingen zijn. Hierbij zijn de volgende opmerkingen van belang:

- Provinciale middelen worden ingezet voor personeelskosten en werkbudget van het programmabureau en voor projecten in de onderdelen A (Publieke toegankelijkheid en recreatie en toerisme) en B (Militair-historisch complex). Bezien moet nog worden of er ook middelen voor onderdelen C en D kunnen worden ingebracht. Vooralnog wordt er van uitgegaan dat hierbij

andere partijen (rijk en partijen 'in het veld') een verantwoordelijkheid hebben.

- Bij de verwachte dekking vanuit het rijk (ILG) wordt uitgegaan van in totaal € 2,8 miljoen in de periode 2005-2008. Voor 2005-2006 (de periode van het uitvoeringsconvenant ILG) gaat het om ruim € 1 miljoen. Deze middelen kunnen worden ingezet voor de dekking van een deel van de proceskosten (werkbudget van het programmabureau) en voor proces- en projectkosten in de onderdelen A (Publieke toegankelijkheid en recreatie en toerisme), C (Ruimtelijke samenhang en landschappelijke herkenbaarheid) en D (Economische benutting). Indien een breed landschappelijk doel wordt gediend kunnen ook restauraties/herbestemming van forten en waterstaatkundige werken (onderdeel B) voor een bijdrage vanuit het ILG in aanmerking komen.

- Bij de externe dekking i.h.k.v. de Investeringsimpuls (bij onderdeel B, Militair-historisch complex) wordt ervan uitgegaan dat behalve wij, andere partijen een belangrijke rol spelen in de realisering van de doelstellingen. Bij dit omvangrijke onderdeel komt dit tot uiting in het feit dat wij verwachten dat met een UNA extra Investeringsimpuls van € 6 miljoen andere partijen (zoals gemeenten, forteigenaren, etc.) bereid zullen zijn bij te dragen aan de vereiste investeringen. In het kader van de UNA extra investeringsimpuls wordt voorgesteld om niet meer uit te gaan van een provinciale bijdrage van maximaal 50% (zoals in het verleden het geval was), maar

Tabel 4.2 ■ Dekking.

	2005	2006	2007	2008	Totaal
Dekking provincie (1-5)	743.500	1.830.000	2.705.000	3.455.000	8.733.500
Dekking rijk (ILG, 6)	225.000	787.500	787.500	1.000.000	2.800.000
Externe dekking i.h.k.v. Investeringsimpuls (8)	262.500	3.375.000	6.000.000	8.362.500	18.000.000
Externe dekking publieksevenementen (7)	21.000	21.000	21.000	21.000	84.000
Totale dekking	1.252.000	6.013.500	9.513.500	12.838.500	29.617.500

van maximaal 25%. Net als bij het industrieel erfgoed gaat het dan meer om het dekken van onrendabele toppen. Met de inzet van € 6 miljoen tegen 25% wordt een meer dynamisch investeringsbeleid op de Stelling aangemoedigd, waarbij niet alleen gemeenten en landschapbeherende organisaties in de stelling investeren maar ook meer marktgerichte partijen. Een breder publiek gebruik van de Stelling is gebaat bij de toevoeging van meer dynamische verblijfsfuncties zoals (kleinere) hotels, vakantieverblijven, herbergen en restaurants. Deze functies moeten op passende wijze in bestaande historische onderdelen van de Stelling worden ondergebracht. Hergebruik is immers tevens het behoud van deze onderdelen (behoud door ontwikkeling). Er zal dus steeds sprake zijn van (dure) restauraties waarbij exploitatie met name in de beginfase pas mogelijk is wanneer onrendabele toppen in de investering worden weggenomen. Wij zullen potentiële partijen actief benaderen. In de komende jaren moet blijken of externe partijen daadwerkelijk bereid zijn in de Stelling te investeren. Hierover zal expliciet worden gerapporteerd in de jaarlijkse evaluaties van de uitvoering van het gebiedsprogramma.

- Wat betreft de onderdelen C en D (Ruimtelijke ontwikkelingen en Economische benutting) worden ILG-middelen ingezet om concrete projecten te genereren die de ambities op die terreinen waarmaken. Ook hiervoor geldt dat van andere partijen verwacht wordt dat zij aan deze projecten bijdragen.
- De, vooralsnog relatief beperkte, dekking door andere partijen in het kader van publieksevenementen betreft de bijdragen van diverse organisaties aan de organisatie van de jaarlijkse Stellingmaand. Wij beogen dit in de komend jaren te continueren; ook wij leveren daaraan een bijdrage. Bovendien willen wij bezien of en op welke wijze andere publieksevenementen kunnen worden geïnitieerd.

1 Provinciale investeringen tot nu toe

Uit FINH + UNA en uit provinciaal Monumentenfonds is vanaf 1996 zo'n € 8,5 miljoen in behoud van de stelling van Amsterdam geïnvesteerd. Dit betreft grotendeels cofinanciering op basis van 50% zodat kan worden gesteld dat door externen en ons samen in totaal reeds zo'n € 16 miljoen is geïnvesteerd in behoud van de Stelling van Amsterdam vanaf 1996. Daarnaast zijn kleinere aanvullende investeringen gedaan uit de provinciale en rijks gelden voor economische ontwikkelingen.

FINH/UNA

Sinds 1996 hebben wij uit FINH en UNA € 7.275.815,- geïnvesteerd in behoud en herbestemming van 6 forten en een waterstaatkundig werk.

Het betreft de volgende projecten:

Haarlem, Fort bezuiden Spaarndam (finh)	€ 412.940,-
Velsen, Forteiland IJmuiden (finh+mf)	€ 2.682.295,-
Uithoorn, Fort aan de Drecht (finh)	€ 756.452,-
Beemster Fort bij Spijkerboor (finh)	€ 487.814,-
Haarlemmermeer Fort bij Vijfhuizen (finh)	€ 1.646.315,-
Aalsmeer Schutsluis bij Kudelstaart (UNA)	€ 490.000,-
Fort Uitermeer (finh)	€ 800.000,-
Totaal	€ 7.275.815,-

MONUMENTENFONDS (mf)

In reguliere restauratieprojecten van kleine stellingonderdelen zoals fortwachterswoningen, kringenwetboerderijen, geniellootsen en onderdelen van forten (daken) is sinds 1996 naar schatting zo'n € 1,5 miljoen in de vorm van subsidies verleend (40% van de investering).

Uit het Monumentenfonds zijn ook aanvullende restauratiesubsidies op FINH-investeringsbijdragen versterkt ten behoeve van het Fort bezuiden Spaarndam en Forteiland IJmuiden. Het fonds is doorgaans ongeschikt (te klein) voor de grotere investeringen die in het vastgoed van de Stellingzone moeten worden gedaan.

2 Gebruik en eigendom forten

Fort	Eigenaar	Huidig gebruik	Monumentenstatus
Fort bij Edam	Staatsbosbeheer	Wijnhandel, natuurgebied	Provinciaal
Fort bij Kwadijk	Privé	Zakelijk	Provinciaal
Fort benoorden Purmerend	J. Bart BV	Wijnhandel, restaurant	Provinciaal
Fort aan de Nekkerweg	Provincie N-H	Opslag	Provinciaal
Fort aan de Middenweg	Natuurmonumenten	Natuurgebied	Provinciaal
Fort aan de Jisperweg	Natuurmonumenten	Natuurgebied	Provinciaal
Fort bij Spijkerboor	Natuurmonumenten	Natuurgebied	Provinciaal
Fort bij Marken-Binnen	Staatsbosbeheer	Natuurgebied, oefencentrum brandweer	Provinciaal
Fort bij Krommeniedijk	Landschap N-H	Natuurgebied	Provinciaal
Fort aan de Ham	Ministerie v. Defensie	Defensiemuseum	Provinciaal
Fort bij Veldhuis	Landschap N-H	Natuurgebied, luchtoorlogmuseum	Provinciaal
Fort aan de St. Aagtendijk	Landschap N-H	Opslag, schietvereniging	Provinciaal
Fort Zuidwijkermeer	Landschap N-H	Natuurgebied	Provinciaal
Fort bij Velsen	Privé	Opslag	Rijk
Fort bij IJmuiden	Rijkswaterstaat	Evenementen, maritiem opleidingscentrum	Provinciaal
Fort benoorden Spaarndam	Recreatie N-H	Geen	Provinciaal
Fort bezuiden Spaarndam	Recreatie N-H	Kinderopvang, recreatie	Provinciaal
Fort bij Penningsveer	Stichting Fort P'veer	Recreatie en accommodatie overnachtingen	Provinciaal
Fort bij de Liebrug	Recreatie N-H	Opslag	Provinciaal
Fort aan de Liede	Rijkswaterstaat	Opslag	Provinciaal
Fort bij Vijfhuizen	Provincie N-H	Kunstfort	Provinciaal
Fort bij Hoofddorp	Gemeente H'meer	Sportschuttersvereniging	Provinciaal
Fort bij Aalsmeer	Gemeente H'meer	Educatief centrum	Provinciaal
Fort bij Kudelstaart	Ministerie v. Defensie	Jachthaven	Rijk
Fort de Kwakel	Privé	Horeca, woningen (genieloods)	Provinciaal
Fort aan de Drecht	Gemeente Uithoorn	Restaurant, galerie, atelier, kantoor	Provinciaal
Fort bij Uithoorn	Staatsbosbeheer	Natuur, trainingscentrum	Rijk
Fort bij Waver-Amstel	Natuurmonumenten	Wijnopslag, natuur	Rijk
Fort in de Botshol	Natuurmonumenten	Natuur	Rijk
Fort aan de Winkel	Min. van Defensie	Camping	Rijk
Fort bij Abcoude	Gemeente Abcoude	Natuur en visvijver	Rijk
Fort bij Nigtevecht	Natuurmonumenten	Natuur	Rijk
Fort bij Hinderdam	Natuurmonumenten	Natuurterrein	Rijk
Fort Uitermeer	Provincie N-H	Opslag en kantoor	Rijk
Fort Ossenmarkt, Weesp	Gemeente Weesp	Muziekschool, bedrijfs-/verenigingsruimten	Rijk
Vesting Muiden	Gemeente Muiden	Zeedijk, jeugdwerk	Rijk
Diemerdam	Provincie N-H	Paardenstal	Provinciaal
Vuurtoreneiland Durgerdam	Rijkswaterstaat	Vuurtoren, woning	Provinciaal
Fort aan het Pampus	Stichting Pampus	Evenementen, sport, recreatie	Rijk

3 Gemeenten binnen Stelling van Amsterdam

Onderstaande gemeenten hebben grondgebied binnen de begrenzing van de Stellingzone, zoals vastgelegd in het Streekplan Noord-Holland Zuid.

Edam-Volendam
Zeevang
Beemster
Wormerland
Graft-de Rijp
Zaanstad
Uitgeest
Heemskerk
Beverwijk
Velsen
Haarlem
Haarlemmerliede en Spaarnwoude
Haarlemmermeer
Aalsmeer
Uithoorn
De Ronde Venen (Utrecht)
Abcoude (Utrecht)
Loenen (Utrecht)
Wijdmeren
Weesp
Muiden
Diemen
Amsterdam

4 Overzicht beleid

Onderstaand zijn in chronologische volgorde de belangrijkste (beleids)nota's ten aanzien van de Stelling van Amsterdam beschreven.

Werelderfgoedconventie (UNESCO, 1972)

In dit document van de UNESCO wordt de zorg voor bescherming en beheer van het cultureel en natuurlijk erfgoed van uitzonderlijke en universele betekenis aan de wereldgemeenschap opgedragen. Het cultureel en natuurlijk erfgoed moet in dit verband worden gezien als het geheel van archeologische vindplaatsen, monumenten van kunst en architectuur, historische steden, natuurgebieden en cultuurlandschappen die van 'uitzonderlijke universele betekenis' zijn. Volgens de Overeenkomst is dit erfgoed onvervangbaar en uniek, en moet het worden beschouwd als eigendom van de hele wereld, al worden de verschillende monumenten beheerd door de afzonderlijke staten zelf.

In 1996 is de Stelling van Amsterdam op de Lijst van het Werelderfgoed geplaatst. Deze status brengt in Nederland overigens geen enkele specifieke wettelijke bescherming met zich mee. De lidstaten hebben de internationale verplichting en verantwoording om deze bescherming via bestaande instrumenten in eigen land te realiseren. Wel moet, om voor plaatsing op de Lijst van het Werelderfgoed van de UNESCO in aanmerking te komen, bij de voordracht al worden aangetoond dat de toekomstige site in voldoende mate beschermd is door de wetgeving binnen de betreffende lidstaat. Het aangaan van de Overeenkomst door een lidstaat van de UNESCO brengt een internationaal geldende volkenrechtelijke verplichting met zich mee. Voor de implementatie van de Lijst van het Werelderfgoed heeft de Commissie voor het Werelderfgoed 'guidelines' ontwikkeld waaraan staten die partij zijn bij de Overeenkomst zich hebben te houden.

Provinciale Ecologische Hoofdstructuur (Provincie, 1992/2003)

In 1992 hebben wij de Beleidsvisie Provinciaal Ecologische Hoofdstructuur vastgesteld. Deze is in 2003 geactualiseerd. De PEHS bestaat uit een netwerk van natuurterreinen, bossen, recreatiegebieden, en waardevol cultuurland die met elkaar verbonden zijn door verbindingszones. In verschillende onderdelen van de Stelling van Amsterdam bestaat een overlap met de PEHS. In aaneengesloten opzicht is dat met name in het noordelijke deel van de Stelling het geval (veenweidegebieden). In de westelijke en zuidelijke delen van de Stelling is er een meer versnipperde overlap (bossen en recreatiegebieden, veenweide). Bij de verdere uitwerking van de plannen rond de Stelling van Amsterdam is de PEHS een duidelijk gegeven.

In 2000 zijn in het kader van de rijksregeling Programma Beheer zogenaamde natuurgebiedplannen aangegeven. De Stelling heeft te maken met 4 van dergelijke plannen: Holland-Midden-Oost, Holland-Midden-West, Noordzeekanaal-Zuid, Vechtstreek en Gooi.

Nota Belvedere (Rijk, 1999)

In deze gezamenlijke beleidsnota van de ministeries van OC&W, VROM, LNV en V&W wordt gesteld dat het cultureel erfgoed nadrukkelijker dan tot dan toe wordt meegewogen c.q. inspiratiebron is bij ruimtelijke ontwikkelingsplannen. Daarmee staat Belvedere voor een nieuwe ontwikkelingsgerichte benadering van de cultuurhistorie, waarbij de ruimtelijke dynamiek die Nederland eigen is als uitgangspunt wordt genomen. Van daaruit wordt bekeken hoe de cultuurhistorie als inspiratiebron die ruimtelijke inrichting kan versterken. En omgekeerd hoe bijvoorbeeld nieuwe ruimtelijke functies kunnen bijdragen aan behoud van het erfgoed. Deze nieuwe denk- en werkwijze wordt ook wel 'behoud door ontwikkeling' genoemd en is daarmee een belangrijke aanvulling op de traditionele strategie van 'behoud door bescherming'

De ingezette lijn uit de Nota Belvedere is voortgezet in de Nota Ruimte (zie verder).

Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland (Provincie, 2001)

De CHW-kaart is een inventarisatie c.q. catalogus van bestaande cultuurhistorische waarden in Noord-Holland. De CHW-kaart is geen beleidskaart, maar een kanskaart. Het is wel een instrument voor ontwikkelen van beleid. De kaart wordt door ons en gemeenten gebruikt als naslagdocument over de aanwezige cultuurhistorische waarden bij het maken van Streekplannen, bestemmingsplannen of het starten van artikel 19 WRO-procedures. Maar ook voor andersoortige ingrepen, zoals ontgrondingen, heeft de CHW-kaart zijn waarde. Doel van de kaart is dat de aanwezige cultuurhistorische waarden al in een vroeg stadium van de planvorming bij de belangenafweging kan worden meegenomen.

De Stelling van Amsterdam neemt op de CHW-kaart een belangrijke plaats in: zij wordt aangeduid als een cultuurhistorische structuur met internationale betekenis.

Provinciale monumentenverordening (Provincie, 2001)

Deze 'Deelverordening restauratie en onderhoud monumenten Noord-Holland 2001' regelt de restauratie en het onderhoud van onder andere de gebouwde en ongebouwde monumenten op de provinciale monumentenlijst. Het gaat hierbij dus ook om de 125 provinciale monumenten binnen de Stelling van Amsterdam. Over het algemeen kan een subsidie worden verleend van 40% van de subsidiabel geachte kosten, tot een bepaald plafondbedrag. Dit plafondbedrag varieert al naar gelang het gaat om een roerend dan wel onroerend goed c.q. een restauratie dan wel onderhoud.

Streekplan Noord-Holland Zuid (Provincie, 2003)

In het Streekplan hebben wij aangegeven dat wij de Stellingzone als ruimtelijke eenheid willen behouden en ontwikkelen tot een aantrekkelijke pleisterplaats voor de stad. De strategie is daarbij gericht op versterking van de cultuurhistorische patronen en objecten door een (bescheiden) toevoeging van nieuwe functies en landschapselementen. Ook kleinschalige stedelijke functies, zoals maatschappelijke en culturele voorzieningen en woon/werkmilieus in zeer lage dichtheden, kunnen hierbinnen een plek krijgen. In de hele Stellingzone is in principe ruimte voor 2.000 hectare (natte) natuur, 250 hectare nieuwe boszones en 150 hectare stedelijk programma.

Vanzelfsprekend is nadere concretisering vereist omtrent de exacte invulling van deze in het streekplan aangegeven hectaren. Samen met partijen willen wij deze concretisering bereiken in de uitvoeringsperiode van het Gebiedsprogramma.

Voor de Stellingzone geldt in principe het beleid voor de Belvédèregebieden (Nota Belvédère, 1999): behoud door ontwikkeling. Daarnaast gelden twee op de Stellingzone toegesneden beleidslijnen:

- 1 Behoud van de ruimtelijke samenhang tussen de verschillende (deels beschermde) onderdelen: hoofdverdedigingslijn, fortterreinen, kringenwetboerderijen, inundatiewerken en delen van de inundatiegebieden).
- 2 Versterken van de herkenbaarheid en de gebruikswaarden van het monument, zoals:
 - Een blauwgroene inrichting als accentuering van hoofdverdedigingslijn en accessen.
 - Verbetering van bestaande en aanleg van nieuwe recreatieve routes.
 - Herbesteden fortten en bijgebouwen die bijdragen aan publieke toegankelijkheid.
 - Nieuwe – veelal rode – bestemmingen op nieuw aan te leggen veldeenheden.
 - Activiteiten in het kader van verbrede landbouw.

Op basis van landschappelijke en programmatische verschillen zijn drie deelgebieden onderscheiden:

- 1 De lege Noordrand; in dit deelgebied voegt de Stellinginrichting zich naar de grote eenheden agrarisch cultuurlandschap, waaronder de Beemster.
- 2 De Westflank; dit deelgebied ontwikkelt zich tot een potentieel regionaal park met een mix van blauwe, groene en rode functies; in het verstedelijkt gebied van de Haarlem-mermeer en Aalsmeer staat het versterken van de hoofdverdedigingslijn voorop.
- 3 Het Vecht- en Plassengebied; het accent ligt hier op versterking van de ecologische en toeristisch-recreatieve betekenis van de Stelling.

In het Streekplan wordt onderliggend gebiedsdocument aangekondigd.

Nota Cultuurhistorische regioprofielen (Provincie, 2003)

Deze nota is een vervolg op de cultuurhistorische waardenkaart (CHW-kaart) en is met name bedoeld als toetsingskader voor de totstandkoming van plannen met een ruimtelijke impact. De nota benoemt 10 cultuurhistorische basisstructuren, waarvan de Stelling van Amsterdam er een is. Deze worden door ons gezien als kenmerkend voor de landschappelijke en cultuurlijke identiteit, het 'eigene' van Noord-Holland. Onze actieve aandacht zal zich met name op deze basisstructuren richten, waarbij voor de Stelling van Amsterdam wordt aangegeven dat wij, naast onze rol als regisseur en participator, het voornemen hebben om zelf projecten te initiëren.

De kernkwaliteit van de Stelling van Amsterdam wordt als volgt beschreven: de Stelling van Amsterdam draagt de kwaliteit in zich van een langzame buitenring in het snelle stedelijke netwerk: de stilte-ring. Om de Stelling als monument in het stedelijke krachtenveld van de noordelijke Randstad te kunnen behouden, maar daarnaast ook de kwaliteiten te kunnen benutten, kiezen wij voor een ontwikkelingsstrategie waarin naast bescherming, nadrukkelijk plaats is voor vernieuwing. Uitgangspunt is het idee van de Stiltestelling: de Stelling als een moderne buitenplaats van de stad, waar de stedeling zich kan verpozen en dichtbij de rust, traagheid en leegte kan beleven in een groene omgeving.

Deze strategie is als volgt uitgewerkt voor de velden Behouden, Versterken en Ontwikkelen.

Behouden

- UNESCO-monument met fortten, dijken, inundatiewerken (provinciale- en rijksmonumenten).

Versterken

- Vergroten herkenbaarheid en toegankelijkheid van de Stellingzone door inrichting met laagdynamische functies: groen (moerasnatuur, park en bos), water (vernatte zone en open water), recreatie en toerisme (routes en pleisterplaatsen), culturele activiteiten.
- Stimuleren gedifferentieerd gebruik bij herbestemming van onderdelen: in rustige gebieden nadruk op natuur en landschapsbeleving; in stedelijke omgeving meer dynamisch gebruik.
- De Stelling als drager voor de ontwikkeling van de voormalige bufferzone Haarlem-Amsterdam tot Regionaal Park met recreatiegebied Spaarnwoude als recreatief knooppunt.
- Verbeteren van de verstoorde ruimtelijke relatie tussen fort Benoorden Spaarndam en het westelijke schootsveld door aanpassen mobiliteitscomplex.

Ontwikkelen

- Nieuwe bestemmingen (wonen, werken, sociaal-culturele functies) in bestaande bouwwerken of op nieuw aan te leggen veldeenheden op de 1.000 meterlijn, gerelateerd aan het aantal (42) en de grootte van de forten (circa 3 hectare).

Agenda Recreatie en Toerisme (Provincie, 2003)

Wij stellen in de Agenda Recreatie en Toerisme: 'Wij zien het als een belangrijke opgave om de bijzondere kwaliteiten van de Stellingzone (stilte, cultuurhistorie, natuur, landschap) beter beleefbaar en bruikbaar te maken voor bewoners en bezoekers van de Amsterdamse regio, door creatieve combinaties met natuurontwikkeling, waterberging, landschapsbeheer en kleinschalige verstedelijking'.

De ambitie van de Agenda Recreatie en Toerisme is hoog: eind 2007 zouden in elk geval de volgende onderdelen gerealiseerd moeten zijn:

- Laagdrempelige informatie over het aanbod, onder meer via internet, rondleidingen en educatieve projecten in acht forten en een toeristisch-recreatief knooppunt met bezoekerscentrum voor de Stelling op een van de forten.
- Een meerdaagse wandelroute langs de meeste Stellingforten en -dijken, met horeca-arrangementen (dineren en/of overnachten op een fort) en korte aantakroutes vanuit het stedelijk gebied of een NS-station naar twaalf van de 42 forten.
- Een geactualiseerde Fortenfietsroute met bijbehorende informatiepanelen.
- Werkvakanties in de sfeer van groenbeheer en onderhoud (naar voorbeeld van de Engelse National Trust).
- Een jaarlijks publieksevenement op basis van het concept 'Stellingmaand' en een jaarlijks terugkerend cultureel of sportief evenement rond de Stelling (theatervoorstelling, kunstroute, Stellingloop).

Wij signaleren dat, hoewel wij zelf het initiatief hebben genomen tot ontwikkeling van de Stelling van Amsterdam, er inmiddels diverse partijen zeer actief zijn. Er wordt in de Agenda aangekondigd dat samen met deze partijen onderliggend gebiedsprogramma zal worden opgesteld, dat zich in belangrijke mate zal richten op het verbeteren en uitbreiden van het toeristisch-recreatieve aanbod op de Stelling. Voor de uitvoering van het Gebiedsprogramma worden in het kader van de Agenda Recreatie en Toerisme de volgende middelen beschikbaar gesteld:

- Subsidies voor verbindingen, routes en knooppunten langs de Stelling.
- Subsidies of projectfinanciering voor de uitvoering van andere deelprojecten.

Beleidsnota Evenwichtig omgaan met water (Provincie, 2003)

In deze beleidsnota is het waterbeleid voor de komende jaren op hoofdlijnen weergegeven. Er is een doorvertaling gemaakt voor de periode tot 2006. Daarbij zijn verschillende oplossingen voor de waterproblematiek aangegeven: uitmalen, bergen of vasthouden. Kleinschalige oplossingen en maatwerk verdienen bij het bepalen van de juiste maatregelen de voorkeur. Ook geldt het uitgangspunt dat zoveel mogelijk de waterproblematiek in de afzonderlijke gebieden zelf moeten worden opgelost. Hierbij moet worden gekeken naar combinatiemogelijkheden met andere functies.

Uitwerking

Voor de Stelling van Amsterdam kan gedacht worden aan het samenvallen van inundatiegebieden met gebieden voor waterberging. In beide situaties (historisch en actueel/toekomstig) wordt dan ruimte aangegeven om een noodsituatie (water, dan wel de vijand) het hoofd te bieden. In het gebied ten noorden van het Noordzeekanaal is dit echter niet aan de orde aangezien hier alleen fijnmazige oplossingen voor de waterproblematiek aan de orde zijn. Grootschalige inundatievelden zijn daar niet voorzien. Op lokaal niveau kan hier op kleinschalige wijze mogelijk wel worden ingespeeld op versterking van cultuurhistorische patronen, waaronder elementen van de Stelling van Amsterdam.

Voor het gebied ten zuiden van het Noordzeekanaal zijn grootschaliger oplossingen op een aantal plaatsen niet uitgesloten. Zo zijn in het Streekplan Noord-Holland Zuid vooralsnog een zevental gebieden voor piek- of calamiteitenberging opgenomen. Waar deze gebieden direct grenzen aan de genedijk – Ronde Hoep en Nieuwe Keverdijkse polder – zijn er raakvlakken met elementen van de Stelling van Amsterdam. In het Utrechtse deel wordt gezocht naar gebieden met permanent water met het oog op de watervoorraad en waterkwaliteit.

Agenda Arbeidsmarkt en Onderwijs 2004-2007 (Provincie, 2004)

De stichtingen Herstelling Amsterdam en Den Helder streven er naar om jonge werklozen zo goed mogelijk voor te bereiden op een baan of een opleiding, meestal in de bouw of in het groen. Dat gebeurt door ze de mogelijkheid te bieden werkervaring op te doen op een van de forten van de Stelling van Amsterdam en Den Helder. Daar verrichten de jongens, onder leiding van zeer ervaren werkmeesters, allerlei werkzaamheden die de forten in de oude staat moeten terugbrengen. De afgelopen jaren is het project succesvol gebleken, gezien de 60% positieve uitstroom. Voor de toekomst wordt beoogd om a) de methode 'Herstelling' te verbreden naar andere sectoren, en b) 'werk-met-werk' te maken door herstelling in te zetten voor projecten waar wij een grote co-financier zijn, zoals recreatieschappen, musea, herstructurering van bedrijventerreinen, projecten met water als economische drager.

Projectennota Noord-Holland Zuid (Provincie, 2004)

De Projectennota Noord-Holland Zuid is een vervolg op het Streekplan en beschrijft 9 sleutelprojecten. Dit zijn cruciale projecten die een extra impuls rond de realisering van het ruimtelijk beleid beogen. De Stelling van Amsterdam is aangewezen als één van deze sleutelprojecten en kent voor ons een hoge prioriteit, want:

- Het heeft een sterk regionaal karakter, wij zijn bij uitstek de aangewezen partij om anderen bijeen te brengen.
- Verzoek van partners uit de regio.
- Er is een Streekplanuitwerking nodig.

Het provinciaal beleid ten aanzien van de Stellingzone wordt hier herhaald: het is er op gericht de waarden van de Stelling te versterken en beter te benutten door nieuwe functies en landschapselementen toe te voegen. De ambitie is om de Stelling te ontwikkelen tot een aantrekkelijk recreatiegebied voor de bewoners van de verstedelijkte regio Noord-Holland Zuid. Binnen de Stellingzone zijn creatieve combinaties mogelijk met waterberging, natuurontwikkeling, recreatie en toerisme en kleinschalig wonen en werken. Bij de verdere uitwerking en uitvoering van het provinciale beleid vormt realisering van het inrichtingsplan uit het streefbeeld (zie verder) de leidraad.

Cultuurnota 2005-2008 (Provincie, 2004)

In de Cultuurnota geven wij aan hoe wij de cultuur in Noord-Holland willen versterken, waar de accenten van het provinciale beleid liggen en waar onze instrumenten ingezet zullen worden. Hierbij worden vier pijlers onderscheiden: cultuureducatie, culturele planologie, cultuurbehoud en cultuurparticipatie. Vanuit het collegeprogramma krijgen twee zaken prioriteit:

- 1 Betere toegankelijkheid van kunst en cultuur voor de schoolgaande jeugd en daarmee op cultuureducatie (kunst en erfgoed) op school.
- 2 De integratie van cultuur met andere beleidsterreinen zoals ruimtelijke ordening, toerisme, stedelijke vernieuwing en landschapsontwikkeling.

In de Cultuurnota neemt culturele planologie een belangrijke plaats in. Culturele planologie wordt wel omschreven als het tot stand brengen van verbindingen tussen ruimtelijke ordening en architectuur, archeologie, kunst in de openbare ruimte, cultuurhistorische omgeving en landschappelijke elementen. Op die manier wordt de onderlinge samenhang tussen die elementen zichtbaar en worden de kansen op inspiratie over en weer vergroot.

Voor wat betreft de Stelling van Amsterdam wordt het onderliggende gebiedsprogramma, als uitwerking van Streekplan en Agenda Recreatie en Toerisme, reeds aangekondigd. Geconstateerd wordt dat de uitvoering van het gebiedsplan grote investeringen zal vergen. De strategie is er op gericht om zoveel mogelijk bestaande geldstromen op het terrein van cultuur, landschap, natuur, water, recreatie, toerisme en platelandsontwikkeling in te zetten. Ook zal nadrukkelijk gekeken worden naar private investeringsbronnen en nieuwe economische dragers als kleinschalig wonen en werken in de Stellingzone. Investeringsbesluiten zullen alleen genomen worden op basis van concrete projectvoorstellen.

Voor wat betreft de provinciale monumenten hebben wij de volgende voornemens:

- 1 Het toetsen van het monumentenbestand op representativiteit voor Noord-Holland, mede ter ondersteuning van ons structuur- en gebiedsbeleid.
- 2 Het digitaliseren van het complete monumentenbestand, inclusief koppeling aan de internetversie van de Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland.
- 3 Het handhaven van bestaande subsidiemogelijkheden.

Nota Ruimte (Rijk, 2004)

De Nota Ruimte wijst alle Nederlandse Werelderfgoederen – en dus ook de Stelling van Amsterdam – gezien de daarop van toepassing zijnde internationale verplichting, aan als Nationaal Landschap. Nationale landschappen zijn gebieden met internationaal zeldzame en nationaal kenmerkende kwaliteiten op landschappelijk, cultuurhistorisch en natuurlijk gebied. Deze kwaliteiten moeten worden behouden, duurzaam beheerd en waar mogelijk versterkt. In samenhang hiermee zal de toeristisch-recreatieve betekenis moeten toenemen.

Voor de Nationale Landschappen is behoud door ontwikkeling het uitgangspunt: mits de in de Nota genoemde kernkwaliteiten worden behouden of versterkt zijn binnen Nationale Landschappen ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk (ja, mits principe). Er is ruimte voor ten hoogste de natuurlijke bevolkingsgroei (migratiesaldo nul) en voor regionale en lokale bedrijvigheid. Maatvoering, schaal en ontwerp zijn bepalend voor het behoud van de landschappelijke kwaliteiten. Daarom zijn grootschalige ontwikkelingen niet toegestaan. Waar zulke ingrepen vanwege een groot nationaal belang onvermijdelijk zijn, moeten verzachtende en compenserende maatregelen worden getroffen. Voor de landbouw in de nationale landschappen is een duurzaam perspectief gewenst, waarbij verbreding kansen kan bieden. Binnen nationale landschappen is verder specifieke aandacht nodig voor natuur in relatie tot cultuurhistorie en landschap en voor de eerder genoemde toename van de toeristisch-recreatieve betekenis.

In de Nota Ruimte staan voor de Stelling de volgende kernkwaliteiten geformuleerd:

- Samenhangend systeem van forten, dijken, kanalen en inundatiekommen.
- Groene en relatief 'stille' ring rond Amsterdam.
- Relatief grote openheid.

Wij zijn verantwoordelijk voor de uitwerking van het beleid voor nationale landschappen. Wij dienen op basis van de globale begrenzing in de Nota Ruimte, een gedetailleerde begrenzing van de Stelling vast te leggen in het Streekplan. Tevens dienen in het Streekplan de benoemde kernkwaliteiten – welke leidend zijn voor de ruimtelijke ontwikkeling – verder te worden uitgewerkt⁶⁾. Het rijk zal het Streekplan hierop toetsen. Voor die delen van de Stelling van Amsterdam die niet samenvallen met andere nationale landschappen, geldt het planologisch beleid zoals opgenomen voor het Werelderfgoed. Met het oog op het specifieke karakter van de Stelling van Amsterdam, stelt de Nota Ruimte hier geen nadere eisen, naast de uit de status van Werelderfgoed voortvloeiende verplichtingen en verantwoordelijkheden.

Het rijk zal vanuit het ILG via cofinanciering een bijdrage leveren aan investeringen en beheerskosten. Nadere afspraken hierover zullen worden gemaakt op basis van integrale uitvoeringsprogramma's die in 2005 door ons zullen worden opgesteld. In deze programma's is specifiek aandacht nodig voor de grondgebonden landbouw, natuur, toerisme en recreatie en de veenweidenproblematiek.

⁶⁾ Op dit moment wordt onderzocht in hoeverre het huidige Streekplan Noord-Holland Zuid hieraan voldoende invulling geeft.

5 Onderbouwing kosten

In de tabel hieronder zijn de geraamde kosten weergegeven voor de periode 2005-2008.

Raming totale kosten	2005	2006	2007	2008	Totaal
Kosten programmabureau:					
1 Programmabureau-personeel	398.500	455.000	455.000	455.000	1.763.500
2 Programmabureau-werkbudget	153.500	153.500	153.500	153.500	614.000
Kosten projecten:					
A Vergroten publieke toegankelijkheid, recreatie, toerisme					
Actualiseren beschrijving fietsroute/knooppuntbewegwijzering	25.000	25.000			50.000
Uitbrengen beschreven en deels bewegwijzerde wandelroute	25.000	50.000	75.000		150.000
Bezoekerscentrum: concept en haalbaarheid					
Stellen van randvoorwaarden bij subsidieverlening					
Website: opzet en beheer	25.000	5.000	5.000	5.000	40.000
Marketing		50.000	50.000	50.000	150.000
Publieksevenementen	75.000	75.000	75.000	75.000	300.000
B Militair-historisch complex					
Restauratie/herbestemming forten (incl. fort bezoekerscentrum)	250.000	3.500.000	5.500.000	6.750.000	16.000.000
Restauratie/herbestemming waterstaatkundige elementen	100.000	1.000.000	2.500.000	3.400.000	7.000.000
Bezoekerscentrum: inrichting (in een fort of elders)				1.000.000	1.000.000
C Ruimtelijke ontwikkelingen, samenhang, beheer					
Afspraken gemeenten					
Opzetten van projecten versterking ruimtelijke structuur	100.000	350.000	350.000	475.000	1.275.000
Realisatie samenhangend beheer					
Beheersovereenkomsten per terreinbeheerder					
D Economische benutting					
Concreet maken mogelijkheden voor economische benutting					
Ondersteuning projectinitiatieven markt	100.000	350.000	350.000	475.000	1.275.000
Totaal	1.252.000	6.013.500	9.513.500	12.838.500	29.617.500

Toelichting kosten programmabureau

Personeel programmabureau

- In 2005 zal dit naar verwachting binnen de bestaande (oude) provinciale organisatie als volgt worden ingevuld: Projectmanager, 100.000; ZWC, 4 x 70.000 x 0,33; inzet beleidsafdelingen, 1,5 x 70.000; ondersteuning, € 50.000,-; communicatie: € 50.000,-.
- In de nieuwe organisatorische context wordt uitgegaan van een kernteam van 6,5 fulltime medewerkers. Uitgaande van gemiddeld 70.000 per fte komt neer op ongeveer € 455.000,-. De kerngroepleden zijn afkomstig uit de sector Programma's en Projecten en uit de beleidssectoren (Cultuur, RWB, ELM, WNLO).

Werkbudget

Voor 2005 is dit bedrag toegewezen uit het RWB Projectenbudget.

- Advies/Onderzoek: € 93.500,- (haalbaarheidsonderzoek bezoekerscentrum, onderzoek concretisering ruimtelijk-economische benutting, advisering gebiedsprogramma).
- Communicatiemiddelen: € 40.000,- (PM: bijdrage aan een film over de Stelling van Amsterdam).
- Bijeenkomsten/excursies/dagvoorzitter: € 20.000,-.

Het werkbudget 2005 is voorlopig geëxtrapoleerd naar de jaren 2006-2008. In de komende jaren zullen er vanzelfsprekend nieuwe en andere activiteiten worden ontplooid. Dit zal in nieuwe ramingen tot uiting komen.

Toelichting kosten uitvoeringsprojecten

Voor wat betreft de kosten van de uitvoeringsprojecten geldt de volgende toelichting:

A Vergroten van de publieke toegankelijkheid en recreatie en toerisme

- Voor het actualiseren van de fietsroute zijn geen kosten opgenomen voor het aanpassen van de bewegwijzering in het kader van de knooppuntbewegwijzering.
- Voor wat betreft de wandelroutes wordt uitgegaan van het opleveren van twee wandelboekjes. Er wordt naar gestreefd al in 2005 een resultaat te presenteren.
- Voor wat betreft het bezoekerscentrum is rekening gehouden met kosten voor een onderzoek naar het concept, de locatie en de potentieel deelnemende partij(en). Die kosten zijn opgenomen in het werkbudget van het programmabureau. Voor de restauratie van het fort(en) dat voor het bezoekerscentrum gebruikt gaat worden wordt geput uit de Investeringsimpuls. Hetzelfde geldt voor de inrichting van het bezoekerscentrum: dat betreft aanpassingen in het gebouw, het produceren van een publieksten-tonstelling, etc..
- De kosten voor de website bevatten het eventueel aanpassen van een bestaande site en het onderhouden daarvan.
- Voor wat betreft het opzetten van een gerichte marketing: zie de betreffende paragraaf in het hoofd-rapport.
- Voor wat betreft de Stellingmaand is uitgegaan van de kosten van de Stellingmaand in 2004. Onze jaarlijkse subsidiebijdrage bedraagt € 54.000,-; Daarnaast zal er in 2005 een Plan van Aanpak worden opgesteld, die in 2006 en 2007 verder zal worden uitgewerkt.
- De kosten m.b.t. het stellen van randvoorwaarden bij subsidieverlening betreffen personeelskosten; deze zijn al opgenomen in de kosten voor het programmabureau.

B Het behouden van het militair-historisch complex

- Zie de betreffende paragraaf. De geraamde kosten zijn gebaseerd op ervaringscijfers.
- Bij de restauratie/herbestemming van de forten wordt er van uitgegaan dat één ervan het nieuwe bezoekerscentrum is.

C Het versterken van de ruimtelijke samenhang en de landschappelijke herkenbaarheid

- De kosten voor wat betreft het toevoegen van nieuwe functies en landschapselementen zullen in concrete werkafspraken verder worden uitgewerkt; de kosten zullen vooral gaan zitten in concrete uitvoeringsprojecten. In de tabel zijn de kosten aangegeven van de voorbereiding en de opzet van concrete projecten.
- De kosten m.b.t. afspraken met gemeenten, de realisatie van samenhangend beheer en het opstellen van beheersovereenkomsten betreffen personeelskosten; deze zijn al opgenomen in de kosten voor het programmabureau. Voor eventuele juridische advisering kan t.z.t. uit het werkbudget van het programma worden geput.

D Het vergroten van de economische benutting

- Het concreet maken van de verdere mogelijkheden voor economische benutting zal in 2005 en 2006 door middel van nadere onderzoeken ter hand worden genomen. Deze zijn al opgenomen in het werkbudget van het programmabureau.
- Voor wat betreft het bijdragen aan economisch georiënteerde initiatieven wordt ingeschat dat deze vanaf 2006 een rol gaan spelen. De geraamde kosten in 2005 hebben betrekking op het voorbereiden en opzetten van projecten.

Colofon

Uitgave

Provinciaal Bestuur van Noord-Holland
Provinciehuis, Dreef 3
2012 HR Haarlem

Eindredactie

Provincie Noord-Holland
Afdeling Zorg, Welzijn en Cultuur

Fotografie

Provincie Noord-Holland

Grafische verzorging

Provincie Noord-Holland
MediaProductie

Papier

Hello matt, houtvrij MC

Oplage

550 exemplaren

Haarlem, juni 2005

